

ŽIVLJENJE IN SVET

Dinastija levjih filmskih zvezdnikov

6

8. februarja

Knjižica

9.

19 Ljubljana 31

Življenje in svet

Ilustrovana tedenska revija

Izhaja vsak petek in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.—, polletno (ena knjiga) Din 40.—, trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—. Posamezna številka Din 2.—.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA, trimesečno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. — FRANCIJA, mesečno 4 franke. — ČESKOSLOVASKA, mesečno 6 kron. — AVSTRIJA, mesečno 1 šiling. — AMERIKA in ostalo inozemstvo letno 1½ dolarja.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knaflejeva ulica 5.

VSEBINA št. 6: Vladimir Levstik: Moja srečanja z Dostojevskim. — M. Scott: Podzemne novice. — Vsemirje v laboratoriju. — Dr. Josef Korensky: Na otoku gobavcev. — Razvoj letalstva v sliki in besedi (nadaljevanje). — Slike iz življenja in sveta. — Ivan Podržaj: Krivda Elija Piona (nadaljevanje). — Fedor Mihajlovič Dostojevskij (ob petdesetletnici njegove smrti). — Jean Thomas: Na pragu puščave. — Ana Pavlova. — Znanstvene drobtine. — Karikature. — Tedenski jedilni list. — Ako še ne veš. — Družinska kriza. — Zadnje besede slovitih žen. — Uganke in zanke. — Humor v slikah.

Družinska kriza

Vsi vemo: že davno je družina ograjena. Vez, ki spaja očeta, mater in otroke, se je zrahljala, stari nazori o avtoriteti staršev in o pokornosti dece, temelji za patriarhalno obliko družine so se morali omajati v času, ko sili oster življenjski boj mladino že zgodaj k zaslužku in jo napravlja samostojno. Ali pa ni tudi naraščajoči zaslužek mater nevarnost za družino? Nekoč je bila družina skupno posest oskrbujoča in pomnožujoča skupnost za proizvodnjo, obrat in delo, ki je skoro vsem ženam nudila možnost, da so vse svoje sile posvetile domu. Iz blagoslova materinske ljubezni in gospodinjskih skrbi je izhajala družinska vez, ki je porajala družinske ideale in družinsko srečo. Danes pa mora žena in mati upoštevati gospodarske spremembe, ki posplošujejo siromaštvo ter predstavljajo družino le še kot zaslužkarsko in konsumentno skupino. Skrbeti mora za vodstvo gospodinjstva, ki zahteva mnogo varčnosti in računati mora za ureditvijo pridobitnega gospodarstva, kajti zaslužek moža sam ob sebi ne zadostuje za preživljanje družine.

Toda ne samo v preobrazbi gospodarske podlage družine, tudi v socialnih preureditvah, v njegovih odnošajih med posamezniki in družbo so opasnosti za družino. Tudi porast izvenhišnih zabav, privlačnost sporta, čigar mnoge pavrste ustvarjajo v družini različna pripadništva, ki gotovo ne učvrščajo vezi med posameznimi člani, škodujejo harmoniji in skupnosti družine. Nazadnje ne smemo pozabiti vpliva posurovelih navad in zrahljane morale kakor tudi usodepolnih posledic pretresljajev, ki

jih je izzvala svetovna vojna in ki jih iz ziva brzeči tempo, ki preprečuje razvoj individualizacije v naši dobi. Ni čudno, da maje v takšnih razmerah tudi zakonska kriza na temeljih družine.

Ceprav se toliko govori o vseh teh spremembah v življenjskih razmerah in življenjskih nazorih, ki ograjajo družino, vendar se premalo upošteva nevarnost naraščanja javnega skrbstva za mladino, ki ni mišljena kot dobro delo, ampak kot socialna dolžnost. Otroke navajajo, da preživljajo dneve v raznih zavetiščih in ker sta često oče in mati zaposlena izven doma, postaja domače ognjišče vedno bolj tuje. Še pomembnejše je naraščajoče in utrjujoče se krčenje odgovornosti roditeljev. Tako se ubija vzgojna moč družine in se zrahljajo družinske vezi.

Ali pa morajo vse te spremembe povzročiti razpad ali razhod družine? Ali ne more proti temu polomu pravne institucije, ki je ščitila in oblikovala človeštvo tisočletja, nihče nastopiti? Ali niso prav žene kot čuvarke družinskega življenja poklicane preprečiti ta polom?

Ker nimata za družino več pomena gospodarska skupnost in vzgojna moč, mora pomagati tretji, družinsko organizacija podpirajoči činitelj, notranja vdanost družinskih članov. Ta psihološka sila pa more zmagati nad vsemi družinske temelje izpodkopavajočimi vplivi le tedaj, če bodo žene gojile družinsko življenje z vsemi silami svojega srca in z vsemi darovi razuma tako, da bo našel vsak član v dru-

(Nadaljevanje na predzadnji strani)

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 6.

LJUBLJANA, 8. FEBRUARJA 1931.

KNJIGA 9.

Zakladi zadnjega ruskega carja
na razstavi za rusko umetnost in obrt v St. Louisu

Z letalom na zimski sport v St. Moritz

Vladimir Levstik

Moja srečanja z Dostojevskim

Namestu razgovora

Nič nenavadnega ni, da dobi ob petdesetletnici smrti F. M. Dostojevskega tudi njegov prevajalec besedo. Vprašujem se le, koliko in kaj more v danem primeru povedati?

Vladimir Levstik

Vsekako malo tistega, česar pričakujejo bralci jubilejnih prigodnic. Zame, ki se — ne glede na znatno vrsto svojih prevodov iz tujih literatur — nikoli nisem štel za prevajalca v končnoveljavnem pomenu te besede, ampak sem prevajal vselej le na vnanjo izpodbudo, ne da bi pri tem zatajil svoj lastni pisateljski pogled na stvar — zame, pravim, je bila od nekdaj vsaka knjiga in tako tudi vsak roman Dostojevskega samostojen, živ organizem, v sebi zaključen in v sebi popoln. Srečaval sem se z deli, ne z avtorjem; zato prepuščam vsa razglabljanja o njem tistim mnogim poklicanim, ki imajo za to več veselja in časa od mene. Oni so o Dostojevskem že veliko napisali

in še bodo, zakaj hvaležnih problemov najdejo v njem in njegovih spisih toliko, kakor malokje.

Jaz, ki nočem biti ne kritik, ne literarni zgodovinar in slovstveni raziskovalec, morem odgovoriti samo na dvojce, troje ostro očrtanih vprašanj...

Na primer: Kako se je zgodilo, da sem poslovenil razen »Idiota«, ki ga je prevlel g. Vladimir Borštnik — skoro vse pomembnejše romane Dostojevskega?

Mislim, da me je najprej spravil na to misel g. Fran Govekar, urednik »Slovana«, pri katerem sem l. 1905. že sodeloval. Videč, da se ukvarjam z ruščino in rusko literaturo, mi je jel prigovarjati, naj prevedem »Zločin in kazen«, češ: nekaj Dostojevskega moramo Slovenci vsekako dobiti in »Slovenska Matica« bi gotovo založila prevod. Z drznim pogumom sem se lotil dela in v dveh mesecih poslovenil ves debeli roman. »Matica« ga sicer ni izdala, ampak je izšel pri Kleinmayru & Bambergu; korekturo sem bral, če se ne motim, l. 1907. v Parizu.

Sodim, da prevod »Zločina in kazni« — moj drugi iz ruščine — še ni bil izmed mojih najboljših. Za to, kar sem v svojem začetništvu pregrešil, me je usoda kaznovala s tem, da mi je naprtla od tistih dob vsakih nekaj let po kak prevod iz Dostojevskega; in ker sem vsakega nekoliko bolje napravil kakor prejšnjega, se je iz tega razvila težka, dolga pokora, ki je dosegla l. 1929. pri »Karamazovih« obenem z viškom trpljenja tudi neki relativni višek popolnosti in odvezo... Tako sem prevedel jeseni l. 1906. »Ponižane in razžaljene« za »Leposlovno knjižnico« Jugoslovanske knjigarne (s tistim honorarjem sem jo potlej mahnil v Pariz); l. 1911. »Zapiske iz mrtvega doma« za »Slovensko Matico«, l. 1917. »Bese« za pravkar osnovano »Tiskovno zadrugo«, l. 1922. ali 1923. »Selo Stepančikovo« za Kleinmayra & Bamberga (kasneje je tudi ta prevod našel pot k »Tiskovni zadrugi«); in končno »Karamazove« za prerašno umrlo založbo »Svet«. Komur so razmere v našem založniškem življenju bli-

že znane, ta ve, da pomenijo nekateri izmed naštetih prevodov važne mejnike v razvoju našega prevodnega slovstva in naše knjige vobče.

Drugo vprašanje bi utegnili biti: kakšno je moje osebno razmerje do Dostojevskega? In tretje: kako gledam nanj, kakšne izkušnje imam z njim kot prevajalec?

Mislím, da bo odgovor najbolj razumljiv, če strnem obe vprašanji. Zakaj, čeprav sem se seznanil z Dostojevskim tako rekoč šele kot prevajalec »Zločina in kazni«, mi je dal ta roman vendarle toliko osebnega doživetja, kakor malokateri druga knjiga; in dasi to doživetje v poznejših časih ni popolnoma zbledelo, je bilo moje razmerje do nadaljnjih del velikega Rusa vendarle pred vsem prevajalsko: dirka z zaprekami, trnjeva borba za naprej določen rezultat...

»Zločin in kazen« sem prevajal v tisti kipeči mladeniški dobi, ko vodijo človeka vse ceste z revolto proti obstoječemu redu. Darwin, Haeckel, Stirner, Nietzsche so bili dali mojemu mišljenju smer, in ko sem v takem notranjem stanju nenadoma naletel na Razkolnikova, je nastala v meni kaotična vihra, ki bi jo še danes težko opisal. Med prevajanjem »Zločina in kazni« sem se neprestano, še ponoči v sanjah, pravdal sam s seboj o vprašanju: »Ali je poedinec sploh komu odgovoren ali ne?« — in listkov, na katere sem zapisoval svoje misli o tem, se je nabralo ob koncu skoro več kakor samega romana. Da ni bilo uboge, nedolžne Lizavete, nikoli ne bi bil odpustil Rodionu Romanoviču njegovega skesanja... Skratka roman Dostojevskega je bil zame zadnji kažipot v večletno razdobje anarhoindividualističnega gledanja na stvari, ki je zapustilo v moji notranjosti odločilne sledove.

Reči moram, da me ni razen »Zločina in kazni« noben poznejši roman Dostojevskega več tako globoko prevzel. Neozdravljiva težnja po izvirnem leposlovnem ustvarjanju in prirojeni odpor zoper vsako ekskluzivno, nekritično češčenje sta me napotila, da sem obrnil oči z vzhoda na zahod; vplivi treznejših, objektivnejših, zdravje ljubečih evropskih piscev so me obvarovali, da se nisem uklonil demoniji Dostojevskega. Nisem se mu več naivno predajal, analiziral sem ga in izkušal odkriti skrivnosti njegove delavnice, umetniške račune, po katerih je ustvarjal svoja dela. Tako sem po malem spoznal, da je F. M. Dostojevskij

vkľjub svojemu globokemu socialnemu čuvstvu, vkľjub ljubezni do vsega trpečega in vkľjub svoji borbi za božjo resnico in božji obraz nesorazmerno večji kot velika, edinstvena in mogočna, dasi do mozga bolna osebnost, nego kot umetnik-oblikovalec.

Kot oblikovalec? Ali je Dostojevskij vobče oblikovalec? Ali ne postavlja vseh nespornih zakonov pripovedništva na glavo? Kako v nebo vpíjoča se mi je zdela časih neekonomičnost njegovih opisov, kako malo nazoren njegov način podajanja; kakor da so mu oči uprte v notranji svet, med tem ko gre vnanji s svojimi barvami, oblikami in svojo utripajočo živostjo le v bledih, pošastno spáčenih prividih mimo njega; skratka, kako različen je bil Dostojevskij n. pr. od Leva Tolstega, ki je prav v oblikovnem pogledu eden največjih znalcev ruskega in svetovnega romana...

Vidi se mi, da si Dostojevskij nikoli ne daje računa o tem, kaj umetniško hoče; zanj so to postranska vprašanja, on piše naglo, pod bičem svojih večnih denarnih skrbi, in seže, kadar potreba nanese, tudi po kolportajnih sredstvih, kakor bi se zavedal, da opravlja fascinujoča dramatika njegovih duševnih peklov tudi v tem pogledu »prevrednotenje vseh vrednot...« A ravno zaradi njegovega preziranja formalne strani je treba tem više ceniti mogočne učinke, ki jih časih prav tu doseže; tako n. pr. v »Besih«, kjer se napetost dejanja v položnem klancu vzpne na kar neverjetno višino — s te pa zagrmí v tako nenadno in vse uničujočo katastrofo, da ji v svetovnem pripovedništvu ne vem enake!

Bodi kakorkoli, prepričan sem, da more to, kar je v ožjem pomenu besede umetnost Dostojevskega, le zato obstati, ker jo drži bolni genij, v trpljenju iščóči in vrtajoči duh Dostojevskij s svojo sugestivno močjo. Vse to ima samo enkratno veljavo — da niti ne govorim o njegovem jeziku kot takem, o teh vase zamotanih, neskončnih, komaj razbirljivih stavkih, ki puščajo prevajalcu samo dve možnosti: ali jih podaš takšne, kakršni so — potem ti bodo očitali, da slovenski pisati ne znaš in da si zanikarno opravil svoje delo — ali pa jih prevedeš v užitno in razumljivo slovenščino ter si nakopljješ obtožbo, da si Dostojevskega »ugladil« in »friziral«. Za svojo osebo sem jadral v tem oziru med Scilo in Haribdo, kakor sta me vodili vest in uvaževanje, da koncem koncev ne prevajam za

kritike, ampak za bralce, ki ne pričakujejo faksimilne ponaredbe avtorjega sloga, ampak zmiselno zveste in jezikovno prebavljive poslovenitve njegovih del.

In tako je pomenil sleherni prevod neprestano borbo s samim seboj in večni prepir s pisateljem. Sedem sto, osem sto, tisoč in več strani takega dela — predstavite si, prosim, ta potrošek moči! Zato nimam občutka, da bi bil pri Dostojev-

skem s prevajalskimi honorarji res kdaj kaj zaslužil. Moja prava nagrada je bila zmerom zavest, da sem ob prevajanju — recimo »Karamazovih« — to delo tako natanko prebral in tako do dna razgloobil, kakor ga navaden bralec skoro ne more — in pa, oh, tega naj nikar ne pozabim zapisati, ob koncu zadnje strani tisti blaženi vzdih:

»Dopolnjeno je!...«

M. Scott

Podzemskie novice

Filip Courvelle, bistrovidni ravnatelj velikega dnevnika v New Yorku, je nestrpno bobnal s prstom, pomazanim s črnilom, po široki mizi, ki ga je ločila od Avrelija Smitha*). Bil je v delavnici slovitega tajnega redarja. Somrak zimskega dne se je počasi nižal, medtem ko je velik indski strežaj položil med oba moža podstavek, na katerem je stal čaj in pecivo, potem pa se molče oddalil proti svoji kuhinji.

»Mimogrede sem se oglašil pri vas, da bi malo pokramljali«, je rekel Courvelle, »preden bi šel na delo«.

»Nasprotno«, je ugovarjal Smith, »narravnost in z veliko naglico ste prišli iz svoje pisarne.«

»Prav imate«, je pritrdil založnik brez zadrege. »Ampak kako veste to?«

»Da ste prišli semkaj zdoma«, je razlagal Smith, »bi bile vaše roke čiste. Če pa ste nenadoma odrinili iz svojega kabineta, ste lahko pozabili odpraviti črnilske madeže, ki ste jih imeli na prstih.«

Courvelle se je z nasmeškom ozrl na svoje prste in sprejel čašo čaja, ki mu jo je nudil suhljati mož.

»Podzemeljske novice imamo v tiskarskem svetu«, je povedal Courvelle.

»Vi govorite o takih novicah, ki jih ni moči tiskati, ker ni dokazov o njih resničnosti in ker bi jih bilo nevarno spuščati v javnost?« je vprašal Smith.

»Tako je«, je jasno pritrdil novinar.

»In podzemeljske vesti, o katerih govorite, vam ne dajo miru?«

»Da, globoko me vznemirjajo«, je priznal Courvelle. »Rihard Harrington, ki

ga štejemo med najbogatejše in najčastnejše može, bo zaprt zaradi umora.«

»To menda ni res«, je tolmačil Smith.

»Pač, pač, to je gola resnica«, je ugovarjal Courvelle z razburjenim glasom.

»No, to dokazuje, da je Harrington nedolžen!«

»Zakaj pravite to?«

»Ker človek, ki ima toliko denarja«, je odvrnil Smith, »ne more drugače priti pod ključ, kakor če je poštenjak.«

Courvelle je zdajci odložil svojo skodelico in jel govoriti z vnemo, kakršno redkokdaj pokaže velik prometnik v New Yorku.

»Vem, da je Harrington nedolžen«, je rekel. »Drugače ne more biti. Pred leti, ko je komanditiral**) denar v moje mlado podjetje, je napravil iz mene to, kar sem sedaj. Ni ga človeka, ki bi bil poštenjši od njega. Vendar je pred eno uro prišel k meni v pisarno. Redar od tajne družbe ga je čakal pri vratih in povedal mi je, da ga bodo prijeli zastran uboja. Dodal je, da se bo vest o njegovem zaprtju obnarodila o polnoči, ako... ako se dotlej nič novega ne odkrije.«

Časnikar, zaposlen s sodnimi vprašanji, sestavlja v tem trenutku članek o tej zadevi. Ta članek bo tiskan o polnoči. Ob isti uri bodo gospoda Harringtona vtaknili v zapor. Varščine ne bo moral dati, tudi če bi se to moglo sprejeti, in ta strašni udarec mu bo strl poslednja leta njegovega življenja... pa naj si bo pozneje sodniški izrek tak ali tak. Preprečite to, gospod Smith, in hvaležen vam bom brez mej. Prihajam k vam kot prijatelj in otvorim vam lahko neomejen kredit.«

* Zasebni detektiv, drugi Sherlock Holmes (op. prev.)

**) Vtakniti denar v kako podjetje, na da bi bil deležnik.

teko v mestnem stanovanju Riharda Harringtona.

Dva naslanjača, eden tik drugega, sta bila porinjena pred plapolajoč ogenj. Milijonar in njegova žena sta sedela tam. Poleg njiju je stala mizica, na njej pa

jedi, ki se jih nista omrsila. Ko sta vstopila vasovalca, sta starca molče gledala v plamen, mlajši mož pa je naglo koračil po sobi nalik blaznežu.

(Dalje)

Vsemirje v laboratoriju

Eno največja znamenj moči moderne znanosti je, da ume snovanje in življenje prirode ponarejati tudi v laboratorijih in med njene največje triumfe štejejo poskusi, s katerimi se dokazujejo zagonetni pojavi. Celotne »nemogoče« stvari, o katerih je sanjal nekoč Paracelsus, oče »retortnega človeka«, so se že do neke mere uresničile v laboratorijih biokemikov, v njihovih akvarijih in vivarijih, kjer je mogoče vplivati na rast živih organizmov in pospeševati nastajanje novih vrst. S pomočjo vrtečih se zrcal meri znanost brzino svetlobnih žarkov, s pomočjo röntgenskih žarkov fotografira molekule, v katerih kraljestvu se meri samo na milijoninke milimetra. Spušča pa se tudi v borbo z velikani in prodira s svojim ostrim orožjem vedno globlje v tajnosti vsemirja...

Nekega dne se pojavi med zvezdnim rojem na nebu tuj gost. Priromal je iz velikanske daljave, gnan od neodoljive moči solnčne privlačnosti. Komet je, za katerim se vleče dolg kos šat rep. Njegov rep je kakor čarobna tančica spredena iz prosojne plinske gmote, ki je tako tenka, da se zvezde vidijo skozi njeno. Kakor pošasten nestvor se utesnjeva pokazati rep kometov v najraznovrstnejših oblikah. Včasih je razcepljen kakor pri znamenitih repaticah preteklega stoletja, včasih pa se vidi kot pet prstov preteče titanske roke ali pa celo kot velika zakrivljena sablja. Njega dolžina je, merjena z zemeljskimi merami vselej ogromna. Celotno razmeroma kratki rep Halleyjevega kometja, ki spada med zadnje znamenite repatice naše dobe, bi se lahko dvatisočkrat ovil okrog zemeljske krogle. Kakorkoli so že ustvarjene te skrivnostne popotnice vsemirja, vedno kažejo eno posebnost: rep obračajo vedno proč od solнца, vedno v obratni smeri, kjer je trenutno veliki razsvetljevalec naših dni. Stoletja je

že znana ta posebnost kometov, a do najnovejših časov je ostala zagonetka, ki je dajala povod za številne fantastične razlage, dokler ni prišel nordijski učenjak Svante Arrhenius na misel, da izsiljujejo to, solncu sovražno zadržanje kometov, solnčni žarki sami, ker solnčna svetloba odbija repe kometov.

Tako se je rodila veleprevrtna ideja, da svetlobni žarki, ta najfinejši in najbolj negmoten naradni pojav, lahko izvajajo neki pritisk na vsa telesa. No, to navidez nemogočo domnevo je bilo treba tudi dokazati. In kako naj prisilimo svetlobne žarke, ki v vsemirju odklanjajo eterično lahke repe kometov, da nam bodo tudi v laboratoriju odkrili svojo tajinstveno moč? Raziskovalcem se je nudił kaj mikaven problem, ki sta ga slednjič vendarle zmagała ameriška fizika Nicols in Hull. Učenjaka sta v laboratoriju po vseh pravilih umetnosti dokazala, da svetlobni žarki dejanski izvajajo neki pritisk na gmotna telesa, da morejo potemtakem res odklanjati repe kometov. Uspelo jima je ta neznatni pritisk celo meriti. Za dokaz svetlobnega pritiska je bilo treba preskrbeti lahka in najlažja pa vendar vidna gmotna telesa. Najprimernejša so se izkazala semena gljive Lykoperdon. Ta telesa merijo komaj pettisoičinko milimetra v premeru in se zaradi tega seve ne vidijo posamično, marveč le v velikih množinah skupaj. Z vrha steklenega poveznika, ki je pri poskusih predstavljal brezžračni vsemirski prostor, sta spustila Nicols in Hull mešanico omenjenega semena iz debelejših prašnih zrn, tako da so padala telesa v notranjosti poveznika skozi koncentrirano žarkovje močne obločnice. In glej, svetlobni pritisk se je pokazal z vso jasnostjo: Debelejša zrnca so padla navpično navzdol, kakor zahteva težnost, dočim se je seme zaradi pritiska svetlobnih žarkov

izločilo in popadalo vstran. Dokaz je uspel, repatice so morale razodeti svojo skrivnost dvema človekoma v laboratoriju...

sti posrečilo vsaj nekoliko razjasniti ta čudoviti pojav. Pred kratkim umrli znameniti berlinski fizik Goldstein je nekoč izrazil domnevo, da izžarja na-

Slika kaže model južnega tečaja na luni v smislu teorije nekega astronoma, ki meni, da ne more biti na mesecu nikake tekoče vode, ampak samo led in sneg

V magičnih nočeh se razgrinjajo trepetajoče, pisanobarvne koprene severnega sija na pokojnem nebu polarnih dežel. Že od pamtiveka opazuje človek to čudovito luč. Sto in stokrat je že bila opisana, ne da bi se znano

še solnce poleg svetlobnih in toplotnih žarkov tudi še katodne žarke, ki jih poznamo od električnih izpraznitvev v brezvračnih steklenih cevih. Ti žarki ukrešajo po njegovem mnenju v višinskih plasteh razredčenega zraka

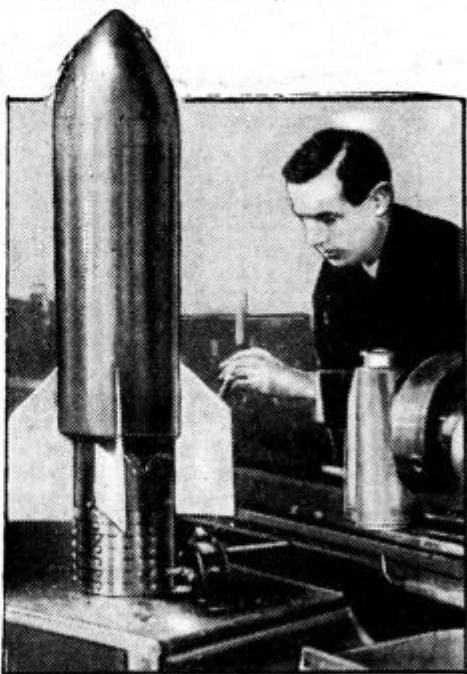
ono magično polarno luč. Ta domislek je bil sprva samo hipoteza, ki jo je moral šele dokazilni poskus povisati v čin resnice. In ta poskus sta na duhovit način napravila norveška fizika Birkeland in Störmer, ki sta v ta namen ustvarila v svojem laboratoriju pravo pravicato polarno luč.

S črno tkanino prevlečena jeklena krogla je služila namestu zemeljske oble. Ta majcen svet je imel v notranjščini močan magnet, da je bil tudi v tem podoben naši zemlji, ki ima tudi svoj magnetizem in svoja dva magnetna pola. Jekleno zemeljsko kroglo sta namestila pod brezžračnim steklenim poveznikom in namerila nanjo snop katodnih žarkov. Ko so žarki zadeli »zemljo«, je zažarela po vsej površini, obrnjeni proti viru elektroenov. V primeru, da je Goldsteinova domneva pravilna, bi se moral razprostiti severni sij po vsej od solnca obsevani površini nemagnetične zemlje, po vsem svetu bi se lahko divili temu čudovitemu nebesnemu pojavu... Nato sta učenjaka vklopila električni tok magneta in glej, mahoma je magnet pritegnil katodne žarke in jih uredil v svojevrstno zakrivljene linije, ki so žarele samo okrog obeh magnetnih polov. V laboratoriju je vzplamtel severni sij, velika zagonetka je bila rešena...

Kdor je imel kdaj priložnost ogledati si skozi zvezdarski daljnogled pogorja na luni, ne bo nikoli pozabil veličastnega prizora. Ogromni kraterji odpirajo svoja žrela, kakor da bi bil ves mesec posejan s samimi vulkani. V prejšnjih časih so res mislili, da so to žrela ugaslih ognjenikov, ki se pa včasih iznova odpro in bljujejo lavo in kamenje, ki ga nekaj popada na našo zemljo v obliki meteoritov. Pozno šele so ljudje izprevideli, da je to zmotno. Ako bi imela luna dejanski tolikšno eksplozivno moč, da bi bljuvala kamenje z ono silo, ki je potrebna, da se premaga njena privlačnost, tedaj bi našo sosedo že zdavnaj samo razneslo. Obtožbo zoper luno je moderna znanost zavrgla med bajke in začela trditi baš obratno, da so namreč kraterje na luni izkopali iz vsemirja padajoči meteoriti in sicer v onih pradednih časih, ko je bila luna še vsa mehka, ognjeno tekoča gmeta. — Veličastna gorovja na luni, ki dajejo pokrajini oni posebni čar, se dejanski vidijo, kakor da bi jih bile razrile in

navrtale velikanske granate, ki niso mogle biti nič drugega kot ogromni izpodnebniki. Američan Reison, ki velja za enega najboljših poznavalcev lune, je poskusil, kako bi se dal nastanek luninega pogorja zlasti pa žrel v malem ponarediti. V ta namen je pripravił sod precej gosto tekočega mavca, ki je v tem primeru predstavljal lunino površino. Vanj je pustil iz precejšnje višine padati drobne svinčene kroglice s miniaturne meteorite. In ko se je mavec strdil, je bila njegova površina dejanski zgubana v pravca ta lunina pogorja, ki so se fotografirana točno ujemala s pravimi slikami luninih pokrajin.

Vsemirska raketa

Ameriški učenjak dr. Lyon z gornjim delom prve vsemirske rakete za merjenje zračnih razmer v stratosferi. (Glej članek »Izstrelitev prve vsemirske rakete« žis str. 109)

Dr. Josef Kořenský

Na otokih gobavcev

O sameli primer, v katerem so lani praški bakteriologi do gnali pri bolniku Pravcu bacil lepre ali gobavosti, me je prenesel vsaj v duhu zopet v tuje kraje, ki sem jih bil spoznal že pred leti. Oživil mi je spomine na deportacijo norveških gobavcev v slikovitem Ber-

srednjem veku razsajala še po vsej Evropi in celo v minulem stoletju je ugrabila precejšnje število Evropevcov, ker ni bilo zdravil, ki bi ji le malo prišle v okom. Če so danes primeri takšnega obolenja čedalje bolj redki, gre hvala samo varnostnim ukrepom, ki obstoje predvsem v tem, da za gobavostje obo-

Dva tipa gobavcev

genu in v baltskem mestu Klajpedi (Memelu), na pohabljene in grdo skazene gobavce, ki sem jih videl med plovbo po zahodnosibirski velereki Obu in na enake nesrečneže na nekaterih otokih Tihega morja. Pošastni liki ljudi brez nosa, uhljev in oči, ubogi Lazari s cunjami mišic, ki jim visé z života, z golimi kostmi, z odprtimi ranami in gnojnimi uljesi, so še zdaj v živem, a neprijetnem spominu.

Od časov, ki nam jih opisuje sveto pismo, so minila mnoga stoletja in vendar gobavost še vedno napada ljudi v Orientu. Ta zahrbtna bolezen je v

lelega človeka nemudoma izloči iz bližine zdravih ljudi, ga osamijo in zabranijo svojcem, da bi ga obiskavali.

Zaslugo za takšno rešitev ima norveški zdravnik G. A. Hansen, odkritelj bacila lepre, ki je tudi izposloval zakon, po katerem se imajo za gobavostjo oboleli oskrbovati v posebnih, nalašč za to bolezen zgrajenih bolnicah. Takšna bolnica v Bergenu je postala znana daleč naokrog. Prepovedani stiki z bolniki so zmanjševali nadaljnje okužbe, tako da so že l. 1907. naštehi v vsej Norveški samo 460 gobavcev. Ko je bil l. 1909. sklican med-

narodni kongres proti lepri, so izbrali norveški Bergen za mesto prvega kongresa te vrste.

Zanimivo je, da je na evropskem severu bilo nekoč več gobavcev nego v srednjeevropskih deželah. Pred lepro niso bili varni niti prebivalci hladnega Islanda, ne baltiki narodi in prebivalci pustih tunder ob Belem in Ledenem morju.

Mnogo strahotneje je razsajala ta bolezen v toplih deželah. Posebno slab glas je imelo v tem pogledu Havajsko ali Sandwichsko otočje. Preden je ta vulkanski in koralni arhipel postal posest severnoameriških Zedinjenih držav, je bil samostojno kraljestvo domorodnih Kanakov in je mnogo trpel za lepro, ki so jo tjakaj zanesli — kakor sklepamo z vso verjetnostjo — Kitajci. Tudi tu so oblasti spoznale, da je edina obramba pred to pošastjo, če gobavce osamijo pred zdravimi ljudmi. V ta namen so izbrali neobljudeni otok Molokai. Šestdeset let je že temu. Človek, ki so ga zdravniki poslali na ta otok, je vedel, da se za vedno poslavlja od svojih dragih. Njegov novi dom bo hkrati njegovo pokopališče in grob. Tudi svojci so dobro vedeli, da

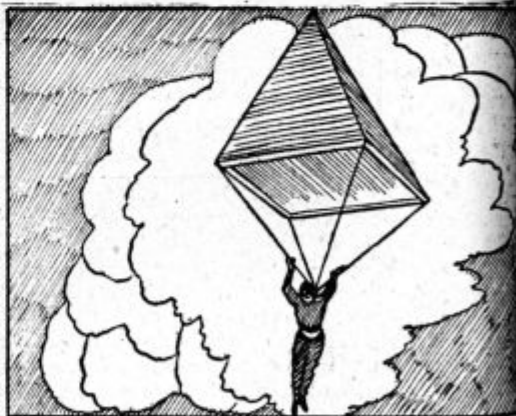
ga ne bodo videli nikdar več, zato so ga spremljali na ladjo kakor mrliča na pokopališče: jokaje in obsipajoč ga s cveticami in darovi.

Na Molokaiu so končali svojo zemeljsko pot tudi oni, ki so spremljali bolnike tjakaj kot prostovoljni Samaritani in skrbeli zanje, čeprav so vedeli, da stavijo na kocko tudi svoje zdravje in življenje.

Kruta usoda gobavosti je zadela požrtvovalnega človekoljuba in svetnika, belgijskega patra Damiena, ki je bil prvi Evropec, ki je celih 16 let z besedo in dejanjem lajšal gorje gobavcev na tem otoku. Ta prikupni menih iz reda Družbe Jezusove je umel pridobiti nekoga honolulskega bogataša za to, da je postavil na Molokaiu za gobavce azile in šole ter izpremenil sicer neprijazni otok v ljubki sadovnjak in cvetlični vrt, na katerem obilno rasto kokosovi orehi, banane, oranže in citrone. Po smrti Damiena je prevzel dušebrižništvo nad gobavci pater Dutta, ki še danes slušbuje na Molokaiu, čeprav je star že 87 let.

Smrtna bolezen ni ovirala bolnikov, da si ne bi krajšali časa z godbo in s telovadbo; gojili so celo na posebnih

RAZVOJ LETALSTVA

Leonardo da Vinci, veliki italijanski genij v XV. stoletju, je bil nesporno prvi, ki je znanstveno raziskoval zakone letanja. Dokazano je, da je že on izprevidel možnost, zgraditi balon na vroči zrak. Mimo tega se razodeva v njegovih rokopisih globoko poznanje problemov letanja.

Da Vinci je iznašel padalo, kar pomeni že velik napredek. Zamislil ga je tako, kakor kaže naša slika. V pojasnilo svojemu načrtu je zapisal, »da se človek lahko spusti iz vsake, še tako visoke višine, ne da bi mu pretila kaka nevarnost, ako si napravi šotoru podobno streho.«

igriščih razne igre. Teh iger so se udeleževali moški in ženske. Za zabavo in vzgojo gobavih deklic so skrbele požrtvovalne redovnice. Ko je prišel na otok pater Vendelin, so se gobavci naučili svirati na razne instrumente in so se naposled lahko ponašali, da imajo lastno kapelo. Kadar se je približala otoku ladja, so vedeli, da se bo število nesrečnežev zopet pomnožilo.

Zdravim ljudem je dovoljevala obisk otoka — a le v izjemnih primerih — honolulska oblast. Tako je pred leti obiskal otok ravnatelj narodopisnega muzeja v Bremenu dr. H. Schauinsland, ki je opisal svoj poset v knjigi »Obisk Molokaia«, ki ima za motto znane besede iz Dantejevega »Pekla«: »Ostavite slednje upanje vsi, ki vstopate semkaj.«

V zadnjih letih se je na Molokaui marsikaj izpremenilo in prosluli otok bojda ni več pekel na zemlji. Tako nas vsaj prepričuje sloveči pisatelj Jack London, ki je v spremstvu svoje žene preživel več dni na Molokaui.

Jack London je vedel, da vstopa na otok, ki ga naseljuje skoraj osem sto gobavcev. Najprvo je imel občutek, da bi moral z njimi vred tarnati in jokati,

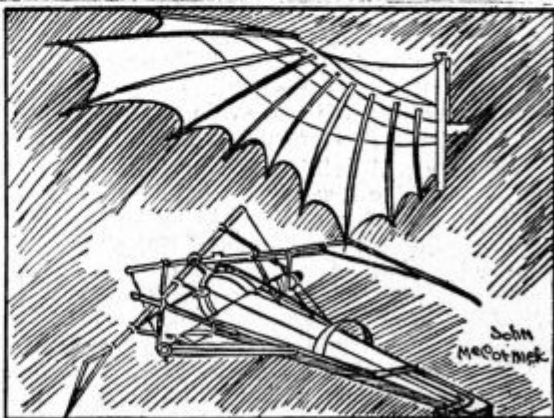
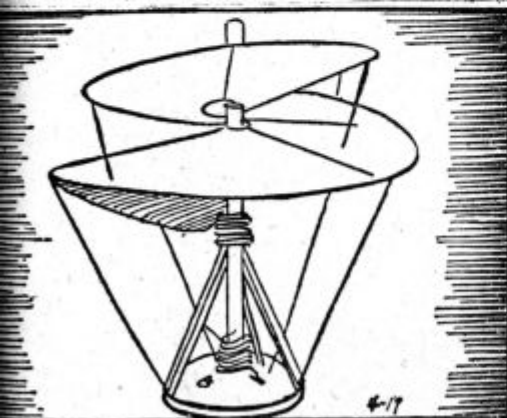
toda kmalu se je na tem otoku smrti samo smejal in se veselil, kakor so se veselili vsi drugi.

Jack London in žena sta obiskovala vrtove in stanovanja bolnih kolonistov, ne da bi se bala takojšnje okužbe. Niti rokavic ni bilo treba oblačiti; saj celo zdravniki in inspektor Molokaia ne delajo tega. Samo če prihajajo zdravi ljudje z bolniki v neposreden stik, si morajo umiti roke in obraz z antiseptičnim milom in biti kar moči previdni.

Posebno veselo je bilo na Molokaui dne 4. julija, na narodni praznik ameriških Zedinjenih držav. Iz vseh hišic so prihajali bolniki, da bi bili navzoči pri konjskih dirkah, ko so trije njihovi sotrpini tekmovali za nagrado. Zmagal je gobavec iz Portugalske; drugi tekmelec je bil leprozni Havajec, tretji takisto bolni Kitajec. Opazovalci so očitovali svoje navdušenje tako, da so dvigali klobuke, vpili in skakali. Tudi London je delal tako in se je še bolj smejal, ko so jeli dirkati z oslicami.

Gobavci si prirejajo pogosto razne veselice, da čim manj premišljujejo o svoji usodi. Posebno tolažilo jim je

V SLIKI IN BESEDI

Da Vinci je načrtal helikoptero — pripravo, ki se lahko navpično dvigne v zrak. Načelo te priprave je jasno obrazložil. Bila je zgrajena na osnovi polžastega kolesa, ki naj bi jo neslo navzgor. Danes, ko je minilo od da Vincijeve smrti že 400 let — smo prišli, kar se tiče strojev te vrste, le malo dalje od njega.

Da Vinci je načrtal tudi nekaj kril in letalo. Zamislil ga je tako, da bi letalec ležal v njem na trebuhu in poganjal perotnice z gibanjem nog. Vzorci, ki jih je zgradil, so bili v marsikaterem pogledu zelo duhovito zasnovani.

godba. Radi pojo in svirajo na razne instrumente. Imajo svoj pevski zbor in orkester. Prirejajo koncerte bodisi z orkestrom, bodisi s kvarteti ali s pevskeimi točkami. Drugi bolniki zopet posebno uživajo v streljanju v tarčo in vabijo k temu tudi svoje zdravnike. Ob Londonovem obisku sta oskrbovala molokaiške otočane dva zdravnika: dr. Goodhne in dr. Hollmann. Naselila sta se s svojima sprogama na otoku kot prostovoljna pregnanca in sta baje prav zadovoljna.

Molokaiški bolniki potekajo po večini iz Havajske, vendar so zastopane med njimi tudi druge narodnosti; celo Evropci so tu. Policijsko službo oskrbujejo havajski državljani.

Prijateljski stiki bolnikov z zdravnikom so pravo nasprotje običajev, ki so vladali v srednjem veku. Če je takrat kdo zbolel za lepro, je postal kakor garjeva ovca, pred katero so vsi bežali. Gobavec je bil živi mrtvec; iz gloveške družbe so ga izključili z obredom, ki je nalikoval pogrebu. Bese, de, ki jih je duhovnik govoril gobavcu v cerkvi, so zvenele tako kot poslovilni govor ob grobu. Lopata s prstjo, ki so jo vsipali nesrečnežu na prsi, je dovršila ta pošastni in nečloveški običaj.

Danes se celo na Havajskem otočju izvršuje izolacija gobavcev zelo človekoljubno. Bolnika ne odtrgaajo nasilno od njegove rodbine, marveč vsak primer skrbno preudari honolulska zdravstvena komisija. Tudi ko brezhibno doženejo bacil lepre, dajo bolniku dovolj časa, da mirno uredi vse svoje zadeve, preden se za vedno preseli na Molokai.

Prej je moral bolni otočan prekiniti vse osebne stike s sorodniki; zdaj le-ti smejo obiskovati izolirance, ki lahko z otoka rešuje celo svoje trgovske zadeve, vendar gost ne sme v bolnikovem stanovanju ničesar jesti in ne prenočevati. Za prenočišča posetnikov so zgradili več posebnih stavb.

Glavno mesto Havajske Honolulu napravi po svoji prirodni lepoti na tujca zelo prijeten vtisk, vendar Jack London bolj ceni molokaiška hribovita obrežja. Njegov ostri vrh Pali daje pristanišču Kalaupapa slikovito in mikavno lice. V tem molokaiškem zalivu so zasidrani ribiški čolni in tudi parnik; vse to je last leproznih naseljencev. Iz ribolova, ki ga izvršujejo, dobiva blagajna kolonistov izdatne dohodke. Ribe kupuje otoška zdravstvena

uprava. Gobavci pa se skušajo tudi drugače zaposliti. Nekateri delajo na njivah, drugi v vrtovih; ti so rokodelci, oni celo umetniki; tako je neki havajski gobavec nedavno zaslovel kot slikar. Otoška zdravstvena uprava skrbi, da se goji tudi živinoreja in pride luje žito; otok mora kar moči zadostovati samemu sebi. Če se lažje bolni gobavci najemajo za poljsko delo, jim uprava plačuje primerno mezdo.

Na otok Molokai je v prejšnjih časih prispel marsikakšen človek, v katerem so zdravniki lepro samo slutili; ko so se bili preverili, da je zdrav, se je mogel vrniti domov. Toda »bolnik« se je med tem tolikanj udomačil na Molokaiu, da se ni več hotel vrniti in si je izposloval pri zdravstveni upravi primerno namestitve. Takšnih prostovoljcev je na Molokaiu več.

Jack London je v nekem azilu na Molokaiu našel prijetnejše zatišje nego v zavodih za jetične ter bi mu dal prednost pred bednimi zakotji, v katerih čakajo smrti neozdravljivi jetičniki v Chicagu, pa v New Yorku in Londonu, da celo v Honolulu.

Honolulske prodajalke imajo navado, da vse leto krase svoje črne kodre s cvetličnimi venci. Ta navada se je prenesla tudi na daljni otok Molokai. Ob molokaiskih konjskih tekmah so gobave ženske kar pokrite s cvetlicami in tuji opazovalec za hip pozabi, koga ima pred seboj.

*

Izmed drugih otokov, na katerih žive osamljeni gobavci, omenimo še Kulas Rong ali Zmajev otok v Kitajskem morju, kamor izliva svoje vode vele reka Mekong. Lepa razsaja tudi v Indokitajski in francoska vlada je odredila, da se vsi gobavci osamijo na omenjenem otoku.

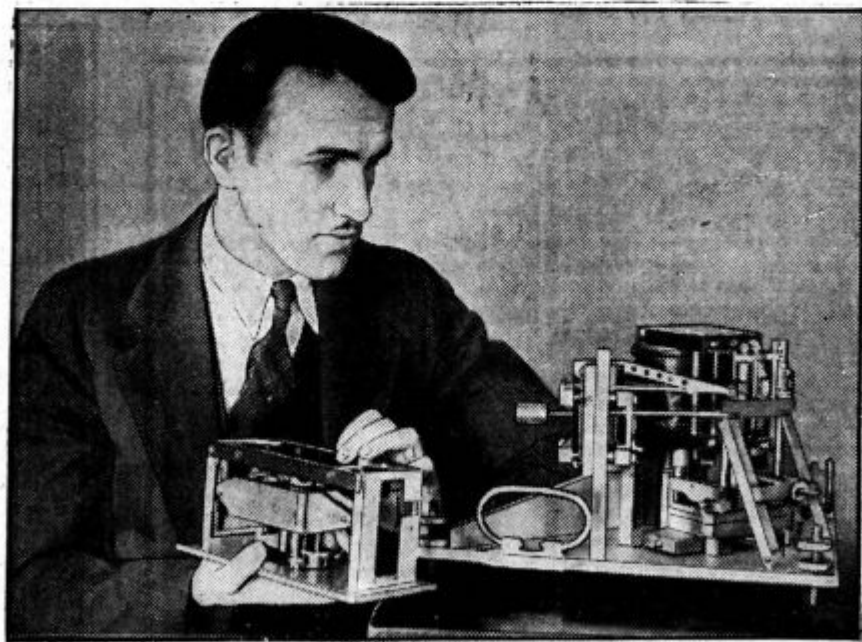
Povsod po svetu iščejo zdravniki zanesljivega sredstva zoper gobavost. Kolonialni zdravniki posebno čislajo in zaupajo rastlinskemu olju, ki poteka iz nekega drevesa tropske Azije. V naši farmakopeji ga imenujejo Oleum Chaulmoogra. Iz njega izdelovano zdravilo ima ime antileprol. To olje vsebuje sadove drevesa, ki ima več imen; v rastlinoslovju ga najčesče omenjajo kot Gynocardia odorata ali Chaulmoogra odorata. Njegov lečilni pomen so spoznali že davni prebivalci Indije, o čemer imamo sledove v Sanskritu; rabili so ga tudi stari Kitajci in sicer ne samo zoper gobavost, marveč tudi zo-

per sifilido. Mednarodni stiki so nas že pred pol stoletja seznanili s tem indijskim zdravilom, vendar v Evropi niso preveč verovali v njegovo lečilno učinkovitost, isto ne v Ameriki. Preokret je nastal šele potem, ko je začel s tem zdravilom lečiti in ozdravljati gobavce honolulski zdravnik dr. Dean. Imel je sicer malo omenjenega zdravila, vendar je s to količino izlečil baje 200 ljudi. V Indiji raste gynokardijevo drevo bolj poredkoma, največ ga je v Siamu in Birmi, zlasti pa v Anamu. Ondi je dognal njegovo razširjenost pogumni ameriški raziskovalec dr. J. F. Rock; o njegovih izsledkih je objavil obširnejše poročilo washingtonski mesečnik »The National Geographic Magazine«.

Omenjenemu znanstveniku je uspelo, da je iz neznanih anamskih pokrajin prinesel mnogo plodov gynokardovega drevesa in je z uspehom zasadil to rastlino v najtoplejših krajih solčne Kalifornije. Od tistega časa je mi-

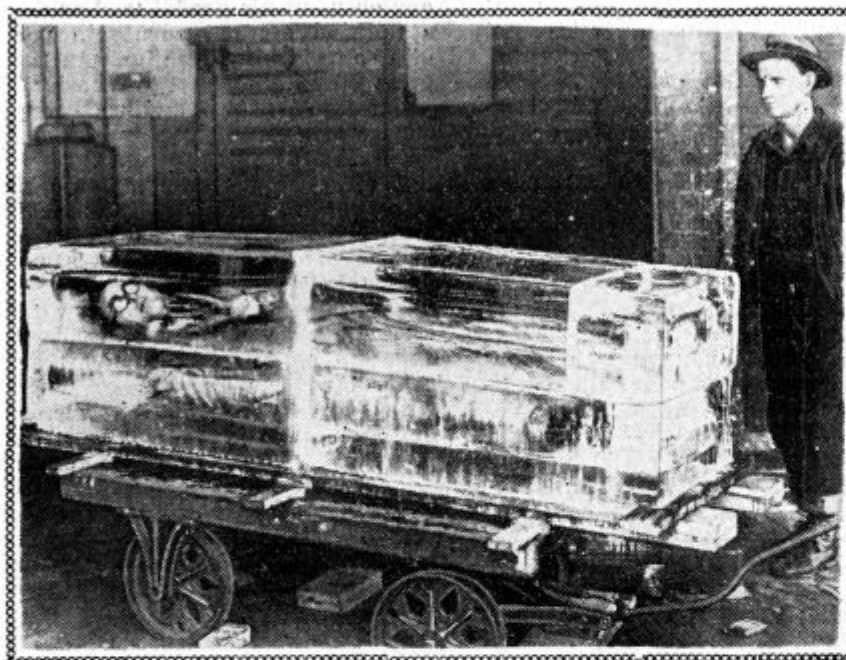
nlo že več ko deset let in danes vse lekarne sveta naročajo olje, ki ga dobivajo iz aklimatiziranega gynokardovega drevesa. Pogumni dr. Rock je postal slaven in bogat; poplačan je njegov občudovanja vredni trud na dolgih, s tolikimi ovirami združenih potovanjih po neznanih pokrajinah Azije, kjer prete človeku poleg tigra komarji, ki povzročajo nevarno mrzlico, poleg neznosne vročine nič manj neznosna vlaga. Dr. Rock je zmagal nad surovo narodo in od njegove zmage imajo korist celo gobavci, ki jih uspešno zdravijo z antileprolom. Spominjamo se, da je po svetem pismu gobavca rešil samo čudež; tako je n. pr. Kristus ozdravil gobavega vernika. Danes smo v zdravljenju te pošastne bolezni vendarle že nekoliko napredovali, čeprav tudi antileprol ne dela čudežev; veda še nadalje išče sredstva, ki bi smrtonosno lepro dokončno pregnalo z zemeljskega površja. (Po »Vesmiru«)

Proučevanje notranjosti naše premičnice

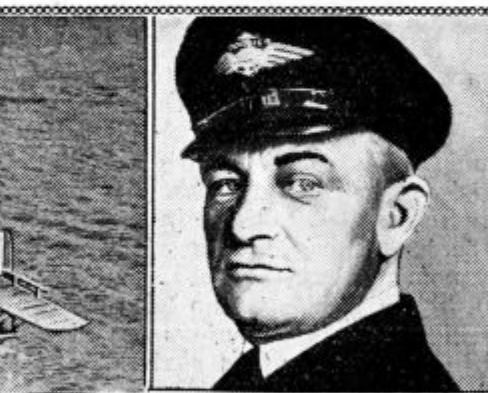
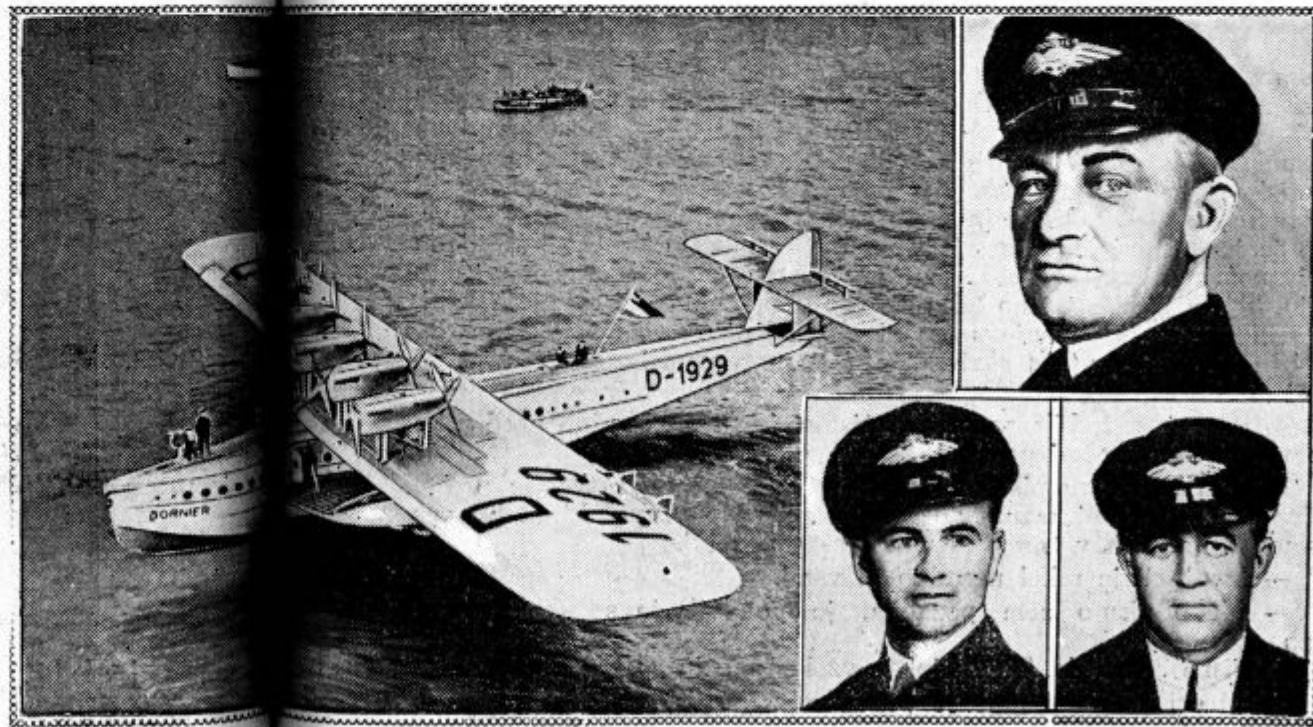
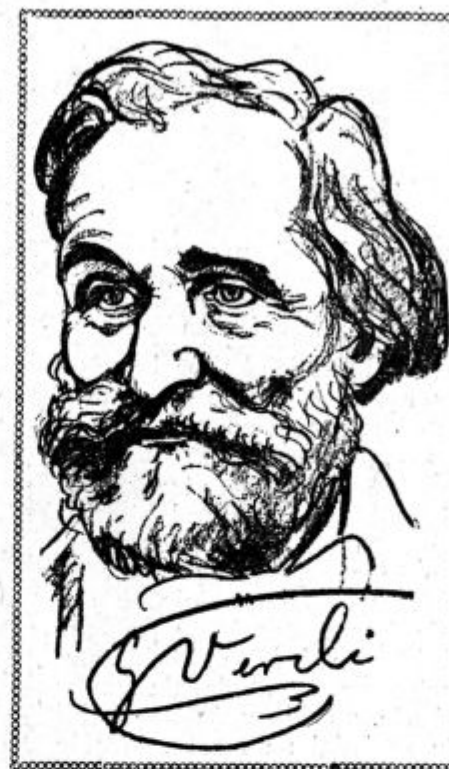

Dr. L. Leer, vodja seismografske postaje na havardski univerzi, ki je izumil aparat, da bi z njim izmeril debelino zemeljske skorje.

SLIKE IZ ŽIVLJENJA IN SVETA

V zgornji vrstici: Ameriški »sport«... iz Portlanda je preživel minut v notranjosti ledu. Baje se je malce prehladil, kar je signal z globokimi požirki naveda alkohola. — Janski skladatelj G. Verdi obletnice smrti (27. 12.) se je spominjal glasbeni — Angleška policija je z majhnimi prenosnimi postajami, ki oddajajo na daljavo. — V spodnji vrstici: tank ima ameriške... Po gričevju prevozi pa 104 angleške... Veleletalo »Do X«... Ocean. Desno zgoraj: pilot Mery, desno, pilot...

KRIVDA ELIJA PILONA

Spisani Ivan Podržel

Roman

5. nadaljevanje

Obnovil je v mislih snočni razgovor z njo, si pričaral njeno bližino, ki ga je omamljala in nepričakovano se je začudil in ugibal pravo vsebino njenih pravkar izgovorjenih besed. Njen blede obraz, ki ga je snoči skrivalo lepotilo artistke, je bil danes neprimerno lepši, skoro aristokratski. Oči, ki so snoči blestele kakor brušeno steklo, so bile danes čudovitejše, čeprav nekoliko motne in manjše nego jih je videl snoči. Njene kretnje, govorica in celo obleka niso izdajale nočne pevke, ki jo spozna vsak že po njeni vnanjosti.

Vrtoglavost, ki jo je bil občutil dopoldne in ki je ni zakrivila toliko pijača kolikor prečute noči minulih dni, ko je moral hiteti z delom, da ne zamudi roka, se je ob mislih na Mary pojavila v lahni omotici zaljubljenca, ki mu erotično čuvstvovanje zakriva realnost življenja. Njen pojav mu je vsiljeval popolnoma določne občutke sle in vse njegovo prizadevanje, da iztrga nagnjenju do lepe tujke nizkotno strast, je bilo zaman. Misel na Marijo, ki bo stal kmalu pred njo in ki ga bo s svojo prirodnostjo obvladala kakor vselej, je trenutno zatrla njegovo poželenje po Mary in že je bil sklepal, da ne pojde zvečer v bar, ko je zagledal na mestu, kjer je sedela pevka, pismo rožnate barve. Segel je po pismu in čital: Maurice Bernard. In spodaj primorsko mesto z ulico, imenovano po nekem svetniku. Pisava je bila čedna, enakomerna, le črke so bile nenavadno visoke in zategnjene. Pogledal je po ljudeh v kavarni, kakor da ga je sram, ker se zanima za tuje zadeve, položil pismo nazaj na sedež in si zabeležil naslov. Nedvomno njen ljubimec. Njen mož celo? Artistke nastopajo navadno pod tujim imenom. Segel je ponovno po pismu. Čudno, zakaj ni pripisala imenu — gospod? Vrgel je pismo nazaj in sklenil, da ga zamolči pred njo. Skušal jo bo ujeti v besedi in potem bo vedel, odkod in čemu njena naklonjenost. Saj niti ne ve, kdo je in kako je z njim. Že iz same radoznalosti, da izve njeno skrivnost in njene namene, se mora sestati z njo v nočnem zabavišču, ki mu je bilo vedno tako zoprno zaradi ljudi, ki zahajajo vanj. Lotevala se ga je skušnjava, da bi ukradel pismo, izginil z njim domov in izvedel iz njega skrivnost, ki je morda ne bo mogel izvabiti iz nje same.

— Pardon, pozabila sem neko pismo, je stala nenadno pred njim Mary in iskala z očmi po mizi.

Elij, ki ni bil pomislil na možnost njenega povratka, je presečen obsedel in ni razumel njenih besed. Na pismo, ki je bil ves čas mislil nanj, je v trenutku popolnoma pozabil.

— Izvolite? je rekel nerodno in vstal.

— Neko pismo sem pozabila, je ponovila in se sklonila čez mizo.

— Pismo? Da, da. Tukaj je! je vzel pismo in ga izročil pevki.

— Merci beaucoup, se je prijazno zahvalila, vtaknila pismo v odprto ročno torbico, se nasmehnila in rekla: Au revoir!

— Zanesljivo! Je zaklical za njo v blaženem občutju njenē ne pričakovane bližine, vzel ilustrovano revijo, jo odložil in se zatopil v privlačnost lepe tujke, ki je tako nenadno stopila v njegovo zgrešeno življenje.

9

— Reci te gospodu, da moram ostati v postelji in da sem sama. Hitite, da ga dobite doma! je naročila gospodična Marija služkinji, ko je odhajala.

Gotovo pride, se je naslajala Marija v pričakovanju Elija in uživala v spominu na njegov zadnji obisk, ko ga je bila prav tako prevarila z namišljeno boleznijo. Zavedala se je, da jo ljubi silno in divje, da potrebuje njenega ognja, ki ga pali in osrečuje v njegovi strasti do nje. Dobro ga je spoznala in vedela, da ne sme niti za trenutek pojenjati njegov plamen, ako hoče, da ga bo obvladala po mili volji, dokler ji bo všeč. Hotela je uživati in se naužiti ljubezni moža, ki jo obožuje in vidi v njej srečo svoje bodočnosti. Včasih, ko se je zbudila v njeni duši privzgojena zavest odgovornosti, ko je pod silo razmer jasno videla, da bo morala končati svojo ljubavno igro s povratkom v domači Zaliv, se ji je stožilo in je plakala ter se grizla v duši, toda že naslednji trenutek se je čudila svoji občutljivosti in se odločila, da ne sme zamuditi v razmerju z Elijem nobene priložnosti, ki bi jo oropala ljubezenskega življenja brez škode in posledic za njena leta. Kar je grenilo in oviralo njeno uživanje, je bilo brastovo nadzorstvo iz lastnega nagiba in po naročilu brata duhovnika, ki je brzdal njeno plamtečo mladost.

Vzgojena v omejenem življenjskem naziranjū, v tesnih razmerah domačega kraja, kjer vlada navzlic vojnim pretresom in tisočerm obiskom tujcev še vedno srednjeveška morala, vkoreninjena v tradiciji verstva, ki je prav tako neomajna, kakor so neomajne visoke skalnate gore, ki zaklepajo Zaliv pred svetom, je začutila Marija v mestu pod Gradom svobodnejši dih življenja, po katerem je hrepnela njena v ozke meje stisnjena mladost.

Po prvem ljubavnem razočaranju v Zalivu je zbolela in zgodilo se je, da je prišel ponjo brat Hinko, tedaj še svoboden mladenič. Da preboli srčno boleost, se je vdajala novi veri v ljubezen visokega črnega doktorja, ki ji je dvoril, kakor je dvoril neštetim drugim, dokler ni zvedel za njih doto. Morala je nazaj. Vrnila se je z bratom, ki se je bil med tem zaročil s stanovanjem in pohištvom drobne in živahne gospodične Mite.

Življenje v mestu pod Gradom, zabave in prostost občevanja, spomini na vse, kar je bilo in bi znalo biti, vse to je glodalo v Marijini duši, ki se ni mogla več uživati v malenkosti obzidanega mesteca pod Lovcem. Bolehala je in domači so bili v skrbeh zanjo. In spet je prišel ponjo brat Hinko in jo pripeljal nazaj v mesto pod Gradom. Sredi zime, v ostrem mrazu, ko je pokrival pokrajino visok sneg, ki ga je tako otroško ljubila.

Prenovljena in hrepeneča po velikem ljubavnem doživetju, ki naj bi jo rešilo za zmerom povratka v Zaliv, se je otresala bratovega nadzorstva in se začela svobodneje gibati po mestu. Toplega junjskega dne, ko je sedela sama v parku, je videla prvič Elija. Ostal ji je v spominu, vendar ji je bil nepomemben. Niti mislila ni nanj. Hrepnela je po veliki ljubezni, ni pa imela več čistega zaupanja v moške.

Tudi sicer so se predrugačili njeni nazori. Vera ji je ostala le še kot okvir življenja, ki ga je hotela živeti z vso svojo mladostjo.

Zdaj bi pa že lahko prišel! je rekla nejevoljno, ko je bila pogledala na uro. Zravnila se je v postelji in uravnala odetev. Vse mi mora povedati! Na kolena mora in se kesati! Tako se ne dela z Marijo! Niti poljubiti me ne sme! Prositi mora! Krčevito je stegnila roko pod blazino in vzela izpod nje pismo, ki ga je bila prinesla iz svoje sobice, ki je bila njena, kadar je bila pri bratu, odprla pismo in čitala: Marija, božanstvo moje ... Bilo je prvo Elijevo pismo, polno ljubezni in iskrenega oboževanja. Čitala je pismo in uživala nad njim. Tako, da, samo tako! se je zarila v blazino in trepetala po vsem životu. Elij je moj in nobena druga ga ne bo imela! Danes bo videl, da ga ljubim in da je moj. Pridi, Elij, Marija te čaka! je klicala v blazino in ihtela v strasti.

Na hodniku je zaškripala deska. Marija je poslušnila. On je! je vzdihnila in se zavila v odejo. Natančno je slišala trkanje na vrata, pa je molčala in čakala.

— Gospodična! je odprla služkinja vrata in stopila v sobo.

— Vi ste? se je obrnila Marija.

— Gospoda ni doma.

— Pa ste pozvonili, kakor sem vam naročila?

— Po trikrat sem zvonila, na je bilo vse tiho.

— Hvala. Pojdite. Ne, počakajte! Ah, moja glava! Le pojdite, poskličem vas.

— Ali naj vam prinesem čaja?

— Hvala. Ali ste pripravili mojo posteljo?

— Sem, gospodična

— Le pojdite.

Tako torej! Četrty dan, odkar me ni videl, pa mu ni nič do mene? In pustila sem mu pismo, da pridem danes k niemu! Vsak popoldan je doma, danes pa je namenoma odšel? Ne, ne! Ljubi me, zato mu je hudo, ker nisem prišla k njemu. In vendar je moral videti iz mojega pisma, da sem bila včeraj tam! In zakaj ni hotel včeraj k meni? Zdaj, ko ni brata, danes, ko sem sama in ga čakam? Kaj se je zgodilo? Morda je užaljen, ker sem mu nagaiala z njo, ki ni več njegova? Nikoli več! Marija je zadnja, ki jo ljubi in jo bo ljubil do konca! Toda zakaj beži od mene, ko je vselej komaj čakal, da pridem? Ne, kaj se je moralo zgoditi in to moram zvedeti še danes, še nočoj! je sklenila Marija in stopila iz postelje.

10

Bil je mrzel, v gosto meglo zavit večer, ko je stopal Elij Pilon po Škofji ulici. Njegovi koraki so bili prožni in odločni kakor nekdanj, ko je v začetku svoje ljubezni do Marije romal vsak večer pod njeno okno, da jo pozdravi in ujame iz njenih oči vsakdanji večerni blagoslov.

Stopil je tesno k hiši in zrl navzgor. Nehote je prijel za ključ, ki mu ga je bila dala Marija ob poroki svojega brata, da bi mogel zvečer k njej, toda njegova roka še ni zavrtila ključa v vratih do njene kamnice. Kljub megli je v luči cestne svetiljke, ki je stala pred durmi, natančno videl, da ni na oknu dogovorjenega znamenja — bršljana. Urno je stopil čez ulico, ker ni hotel, da ga vidi Hinko, ki se je nedvomno že vrnil in ki ni smel vedeti, da občuje Marija še vedno z njim.

Fedor Mihajlovič Dostojevskij

Ob petdesetletnici njegove smrti

Dne 9. februarja poteče petdeset let, odkar je umrl veliki pisatelj Fedor Mihajlovič Dostojevskij.

V mladih letih je zašel v ekstremne struje in kot člana komunistične sku-

Slika Dostojevskega iz l. 1860.

pine Petraševskega so ga obsodili najprej na smrt z ustrelitvijo, tik pred izvršitvijo sodbe pa je pridiral carski sel s sporočilom, da se mu kazen spremeni na štiri leta prisilnega dela v Sibiriji. Tako je moral Dostojevskij, tedaj že znan pisatelj »Bednih ljudi« v pregnanstvo, o katerem je dejal pozneje: »Sibirija je skladišče najboljših ruskih ljudi. Ne mislite, da govorim ironično. Ne, to je zgodovinska resnica o zlu carskega režima in njegovi strahopetnosti, ki traja že sto let...«

Leta trde pokore v Sibiriji so mu pokazala bistvo trpljenja. Po njegovi lastni izjavi so prav ta leta napravila iz njega pisatelja. Zato je bil hvaležen usodi, da mu je pripravila to preizkušnjo, to »zastrupljenje možganov in čustev«. Sibirija je od vsakogar, ki je živel tamkaj nasilno odrezan od svojih, terjala odgovor na vprašanje: »Kje je resnica? Čemu vse to trpljenje in beda? Zakaj sta pravičnost in vest oskrunjeni in razdejeni?« Vsak večer je Dostojevskij legel s tem vprašanjem spat in se je naslednje jutro zbudil popolnoma razrvan in izčrpan.

Ko je prestal svojo kazen v »Mrtvem domu«, so ga vtaknili kot navadnega prostaka med vojake nekega sibirskega polka. Dovolili so mu naselitev v Semipalatinsku, kjer je živel pod policijskim nadzorstvom, in tam se je seznanil s prvo pomembno žensko svojega življenja.

Ta ženska je bila Marija Dimitrijeva Isjeva, žena nekega ruskega uradnika, v čigar hišo je imel Dostojevskij prijateljski dostop. Marija Dimitrijeva je bila lepa ženska. Dostojevskij jo imenuje v svojih pismih »duhovito in krasno«. Na pet in tridesetletnega moža je napravila tako silen vtis, da se ni mogel odtegniti njeni nežnosti in hrepenenju, tem manj, ker je srečal to bitje po štirih letih izredno težkega življenja. Vendar se je v njegovi duši takoj porodil konflikt, kajti Marija Dimitrijeva je bila žena njegovega prijatelja, ki mu je bil dolžan toliko hvaležnosti! Zato je skrival svojo strastno ljubezen do nje in je čakal, da je njen mož umrl. Šele potem ji je razodel svojo ljubezen.

Toda prišlo je novo razočaranje. Marija Dimitrijeva je bila zaljubljena v revnega učitelja Vergunova in se je obotavljala postati žena Dostojevskega. Končno se je poročila z njim iz gmotnih nagibov. Sreča je bila torej od vsega početka skaljena, kajti žena Dostojevskega se ni hotela odreči svoji ljubezni do Vergunova in je dosegla, da je spremljal njen srčni izvoljenec no-

voporočenca v Petrograd, kjer se je čutil Dostojevskij ponižanega zakonskega moža, a je kljub temu iskal in našel pomoč za tekmeča v ljubezni in sreči. »Na kolenih« je prosil svoje prijatelje in znance, naj vendar pomagajo Vergunovu, da ne propade. O tej ljubezni je Dostojevskij dejal: »Kdor ljubi, ne preudarja. Kdor ljubi čisto in se prepriča, da ima ženska napake, ljubi baš te napake na njej. Takšna je ljubezen...«

Ta zakonski »trikot« pa je kmalu postal nevzdržen. Dostojevskij je zapustil Marijo Dimitrijevo, ker ni hotel biti na poti njenemu nagnjenju do učitelja Vergunova. Navzlic temu pa je skrbel za njeno gmotno blaginjo in jo podpiral. Ko je Marija zbolela, je bdel ob njeni postelji in delal noč in dan, da bi si z njegovimi sredstvi popravila zdravje.

Kmalu nato je stopila v življenje Dostojevskega druga ženska, dijakinja Polina Suzlova, v katero se je zaljubil Dostojevskij na prvi pogled. Polina je spoštovala v Dostojevskem velikega umetnika in je kmalu privolila v njegovo ljubezen. Ko je ležala Marija Dimitrijeva na smrtni postelji, je izvabila Polina Dostojevskega na potovanje na Zapad. Dostojevskij, ki je bil silno razočaran nad svojim prvim zakonom, je menil, da najde v Polini potrebno uteho. Toda slučaj, ki ga je zadržal nekaj dni v Petrogradu, ga je poučil, da je življenje vrsta neprestanih razočaranj. Polina se je sama odpeljala v Pariz, kjer se je seznanila z nekim španskim posestnikom plantaž in je cinično sporočila Dostojevskemu, da se je zaljubila vanj. Dostojevskij je v besni ljubosumnosti odpotoval nemudoma v Pariz, kjer je našel Polino v položaju, ki mu je dovoljeval samo prijateljsko razmerje z njo. Šele ko jo je Španec zapustil, se mu je posrečilo Polino pregovoriti, da se je odpeljala z njim v Wiesbaden, kjer se je vdal strastni igri. Kakor uklet je prebil vse noči ob ruleti, ki ga je oropala vse gotovine. Docela razrvan je odpotoval v Pariz, odkoder je pisal bratu, da je nehal iskati srečo.

Poslovne zadeve so ga primorale k povratku v Rusijo. Ker je bil zelo zadolžen, je moral pisati zelo naglo. Ker ni mogel pisati sam, je iskal stenografa. Profesor stenografije Olhin mu je priporočil svojo najboljšo učenko, Ano

Grigorijevno Snitkino, mlado, dvajsetletno dekle, ki je odlično dovršila gimnazijske študije. Njej je Dostojevskij diktiral roman, ki ga je založnik zahteval v točno določenem času. Ko je bil roman dovršen, je Dostojevskij opazil, da ga Ana Grigorijevna ljubi. Ker mu je smrt ugrabila brata in se je čutil zelo osamelega, ji je napravil ženitno ponudbo in sta se vzela. Njemu je bilo štiri in štirideset let, njej pa dvajset. Toda imela je srce in je dala Dostojevskemu vse tisto, kar je zaman iskal pri drugih ženskah.

Z vstopom Ane Grigorijevne v življenje Dostojevskega se je začela srečna doba pisateljevega življenja. Ana Grigorijevna pa ni imela v tem zakonu zavidljivega položaja. Morala je ščititi moža pred vnanjimi napadi, pred upniki, morala se je boriti z založniki za spodobne pisateljske nagrade in oskrbovati Dostojevskega romane s prepisi na čisto, kar je bilo zelo neprilичno delo. Z veliko potrpežljivostjo je prenašala moževo občutljivost in mu lajšala duševne in telesne bolečine.

Ana Grigorijevna je bila sotrudnica vseh velikih zadnjih romanov Dostojevskega, od »Igralca« do »Bratov Karamazovih«, a tudi priča velike slave, ki jo je pisatelj doživel na koncu svojega življenja.

Pol leta pred smrtjo je Dostojevskij srečal na Nevskem prospektu znanca, ki je govoril z njim o katedrali Matere božje v Kazanu. Znanec je vprašal pisatelja, kam vodi ljudi nemir in zmeda sodobnih dni in Dostojevskij mu je odgovoril: »Rad bi malo molil — ampak ne v tej cerkvi« pri tem je pokazal s prstom na veliko krasno zgradbo — »tja ne grem. Ne morem priti v pravo razpoloženje. Vse mi je preveč bleščeče, prej oficielen objekt za razgledovanje kakor molilnica«. In potem je rekel: »Nedavno so pred temi svetimi zidovi in kolonadami policaji in orožniki z nagajkami bili naše dijakke do krvi. Tega ne morem pozabiti! To je strašno in prostaško. Ne, rajši grem v preprosto, majhno cerkev, kjer gore siromašne sveče in vlada mir in pokoj. Doživeti hočem mistično lepoto religije...«

Kmalu po tem dogodku je Dostojevskij umrl. Tisoči so spremili velikega mrtveca na njegovi zadnji poti. In mučen je bil položaj, ko je morala množica policije in orožništva skrbeti za red in mir...

Jean Thomas

Na pragu puščave

Le še kratka pot nas je ločila od Čadskega jezera...^{*} Na enem izmed številnih rokavov, ki jih tvori izliv reke Chari, smo se srečali s prvo »taito«, eno izmed elegantnih ladij Čadskega jezera, ki se vidijo s svojimi strmo navzgor ukrivljenimi kljuni kakor silhuete starih normanskih ladij na ognjenem ozadju žarkega večernega neba.

Pristali smo zaporedoma na štirih večjih, s papirusom poraščenih otokih, ki so pa take narave, da se človek še na suhem pogreza v tla in v vodo. In kdo popiše moje iznenadenje, ko sem videl plavati po jezeru umetne, 100 do 150 m dolge otoke, ki niso nič drugega, ko blodeče plavi papirusa, ki jih zanašajo vodni tokovi po jezerski gladini.

Slednjič smo prijadrali do ribiške postojanke Bol, ki je dokaj živahno na-

Bogat lovski plen

Neopaženo smo spluli v ogromno Čadsko jezero, ki je pravcato brezbrežno celinsko morje sredi afriškega kontinenta. Od otoka do otoka se je vila naša vodna pot. Vsak goli košček mojega telesa je bil neusmiljeno izpostavljen pojedini groznih komarjev. Vrh tega pa sem še moral deliti strah svojih ljudi, ki vsi zmedeni niso vedeli, ne kod ne kam po razburkanem vodovju, ki ga je kmalu po našem prihodu razbičal vihar. Sodim, da so moji spretni čolnarji mahoma izgubili vsak čut za orientacijo, čim so izginili na obzorju zadnji obrisi celine.

^{*} Glej »Lovski raj v Afriki« v prejšnji številki.

selje in leži tik ob bregu. Tu smo se zopet prelevili v suhozemce. Ladje in čolne smo zamenjali z dvema konjema in petimi volmi, najetimi za prenašanje že precej narastlih tovorov. In spet so pokali streli na obilno divjačino.

Gredoč smo naleteli na nekaj pastirskih taborišč. Dejal bi, da sem zablodil v gozd sulic. Toda ne! Ko sem si pobliže ogledal ta natič, sem videl, da so same nedolžne, čeprav dokaj dolge in debele preklje, na vsaki pa je bila precej visoko od tal privezana živa koza ali pa ovca. Te svojevrstne staje imajo prav tehten pomen. Ne gre namreč, da bi se živinčeta in drobnica svojevoljno sprehajala okoli, v deželi

kjer vlada mogotec lev. Kar se mene tiče, je samo škoda, da ga ni prineslo preizkusit moje hladnokrvnosti. Kjer so levi, tudi pustinja ne more biti daleč. Evo, že se razprostira pred nami rožnati pesek — znanilec puščave... kamel... Cisto blizu je Sahara, ki sem jo že prehodil, in ki me sedaj spet vabi v svoj skrivnostni svet. Daleč, neizmerno daleč onkraj, pa so Francija, dom, in moji dragi.

Pred nami je naselje Mao: vrata puščave, ki kličejo nepokornemu Saharcu: »Stoj, dalje ne pojdeš!«

V Mao, ki je prav za prav vojaška postojanka, sem prispel petega aprila. Nebo je bilo kakor živ ogenj. Trikolo-

kanja na povratku, deležna le skromne pomoči od nas ljudi, ki se jim je zahotelo uvrstiti ubogi živalici v svoje žive zbirke.

V Mao in okolici, ki ji precej razvita živinoreja daje prijeten videz urejene in civiliziranega kraja, sem se zadržal skoro teden dni. Malo je krajev, kjer bi se človek počutil tako domačega kakor na teh vojaških teritorijah. Domačnost pa mahoma izgine, čim pridemo onkraj Gurija.

Težko je bilo slovo od prijetnega življenja, od pestre maoške čaršije, od postrežljivosti častnikov ter od kanembuškega poglavarja Alifa Mustafe, ki me je spremil z godbo in s svojimi

Ribiški čolni na Čadskem jezeru

ra je negibno visela na ponosnem visokem drog in sodil bi, da so celo dateljeve palme sklonjenih glav na tihem protestirale proti peklenski vročini. Edino stolpi brezžične postaje so neuklonljivo strmeli v nebo. Potniku, ki je dolgo blodil po pragozdovih, po pustinjah, rekah in močvirjih, pomenijo takile stolpi nekaj ganljivo veselega. Po njih bo spet lahko poslal v daljavo nekaj misli in velik del svojega srca.

Častniki so me sprejeli na vso moč prijazno. Počastili so me celo z vinom, kar me je nemalo iznenadilo, a žlahtni sok je še bolj priostiril sklenenje domotožja. Ko sem si jel delati skrbi, kaj naj ponesem gospodu Gruvelu s svojega bivanja v Mao, mi je kapetan s prisrčno prostodušnostjo poklonil zanj in za njegov muzej dva majhna, mlada noja, ki sta morala, sirotici, z nami vred prenašati vse napore in pomanj-

brunnimi konjeniki, ki so v svojih »oklepih« podobni srednjeveškim križarjem.

Tako sem sredi aprila puščavi obrnil hrbet, zajahal zanikarno arabsko sedlo in se predal mršavemu kljusetu, da me je poneslo 273 dolgočasnih kilometrov nazaj do Fort Lamija. Francoska ekvatorialna Afrika me je spet sprejela v svoje okrilje.

Povratek v Fort Lami je bil res od sile dolgočasen. Vobče se po kopnem ne potuje tako prijetno ko po vodi. Mimo tega je pa pritisnila neznosna vročina, še bolj poudarjajoča enoličnost pokrajine, ki izpričuje svoj pešeni značaj edinole s popolnoma okrnjenim rastlinstvom.

Popolna izčrpanost pa pomanjkanje sveže, čiste vode je pripomogla, da se me je začela lotevati še mrzlica, kakor da me ni že zadosti mučilo domotožje

po blaženih rekah in močvirjih. Moji ljudje so bili urezani čisto po zanikarnosti naših konj ter po lenobi in svoje-glavosti tovarnih volov. Kadar smo se

Operacija »baptista«, ki ga je Thomas obstretil

so razgrajale hijene in šakali, ki sem enega tudi ubil.

V vojaški postojanki Guri smo se dva dni odpočili. Poročnik Bollardiére, ki ji načeluje, ima celo farmo ljubkih gazel. Za eno, ki je še čisto majhna, opravlja sedaj materinske posle koza, ki jo hrani s svojim mlekom.

Tudi tukaj so nam prijazni gostitelji za razvedrilo postregli s sijajno fantazijo, združeno s plesom mičnih kanembuških krasotic, ki nosijo ovratnice od ambre, lase pa spletene, krog in krog glave v visečih drobnih kiticah, ki se kar cede maščobe in ki so vrh tega še namazane z nekim posebnim domačim ekstraktom, da se blešče v žaru zahajajočega solca, kakor da bi bile iz zlata.

Zapustivši vojaški teritorij, kjer nam je blagodejen počitek vliil novih sil in poguma, smo se obrnili proti jugu. Spotoma smo pozdravili v Masakoriju prvega civilnega upravnika v teh krajih, nemalo ganjeni, ko smo videli, da prenaša tudi njegova žena to prostovoljno pregnanstvo.

Pokrajino, kjer smo hodili sedaj, bi lahko imenoval ogromno ptičnico, zakaj tod kar mrgoli pegatk, grlic in sličnega ptičjega zaroda, ki smo si ga

Thomasovo »brodovje« na reki Chari na prvem čolnu sedi pelikan »baptista«)

čez dan ustavili, sta se moja mala noja kar zrušila od onemoglosti. Svoja dolga vratova sta stegnila po žgočem pesku in kadar je žar solca nekoliko odjenjal, sta jela pohlevno gruliti, kakor golobi, le nekoliko ostreje. Ponoči

po potrebi tudi privoščili za hrano, ne da bi bilo potreba za to bog ve kake lovske spretnosti. Kmalu sem ugledal tudi prvo močvirje, ki je mahoma spet raznetilo moj ugašajoči optimizem. In kako naj bi ne postal jaz, ki ne veru-

Jem v čudeže, optimist, videč po prihodu v Fort Lami vsa moja najdražja bitja: oba mala noja in zvestega baptista žive, in da se tudi nad stanjem ostale zbirke ne morem bog ve kako pritoževati.

Guverner Coppet mi je pomagal sestaviti novo rečno brodovje, sestoječe iz štirih ribiških in dveh drevesnih čolnov in zgraditi dve veliki kletki za živali, ki sem jih obljubil prinesiti žive v Pariz, za muzej in kolonialno razstavo.

S temi pripravi sem se zamudil v Fort Lamiju pol meseca, kar mi pa ni

bilo žal, ker sem si medtem lahko ogledal in se naglebil v široko zasnovano zdravstveno organizacijo, koje namen je zatiranje spalne bolezni, ki je prava šiba božja te dežele.

V začetku maja smo odrinili na pot proti Fort Archambaultu. Lagodno so drseli naši čolni po zelenih vodah stare znanke Charije, včasih med skalnatimi brežinami, ki se skoro navpično spuščajo v vodo, potem pa spet med sipinami zlatega peska, ki dele reko na brezštevne rokave, nad katerimi se spreletavajo pravcati oblaki vsakovrstnih krilatcev.

Ana Pavlova

V noči od 23. na 24. januarja je podlegla hripi v hotelu Des Indes v Haagu slovita ruska plesalka Ana Pavlova.

Umetnica, ki je čakala samo 43 let (rojena je bila 3. februarja 1888 v Petrogradu)

Plesalka v svoji garderobi

je veljala za najbolj tipično sodobno predstaviteljico ruskega klasičnega baleta na kontinentu. Šolala se je najprej v carski baletni šoli, plesala mnogo po ruskih vaseh in mestih, vojaških taboriščih in palačah, dokler si ni osvojila še src Petrograjčanov,

ki so zelo skoparili s priznanjem. Premagati je morala tudi mnogo zavisti. Po mučnih borbah in neutrudnem delu si je priborila naslov prve plesalke — naslov, ki so ga smele nositi v bivši Rusiji samo štiri balerine.

Ko je dosegla priznanje doma, se je napotila po svetu in je plesala najprej v Berlinu, kjer je bila čisto neznana. Zgodil se je čudež. Čim se je vzvila zavesa, je nekdo zaploskal in kmalu je temu odobravanju sledila vsa hiša. Po tej zmagi je odšla v Stockholm. Nepopisno navdušenje. Kralj Oskar ni zamudil nobene predstave. V Stockholmu je bila prvič v svojem življenju sprejeta na dvoru, kralj ji je osebno izročil odlikovanje »Literis et artibus«. Potem je šla v Pariz. Plesala je tako, da so ji krvavele noge in ko je še grmel aplavz pred zastorom, jo je poljubila Sarah Bernhard ter ji čestitala z besedami: »Draga moja, ne smete misliti, da boste vedno v življenju deležni takšnih uspehov.«

Ta sodba se je izkazala za zmotno. Kajti ko je nastopila Pavlova v Berlinu pred strogim pruskim dvorom, je bil bivši cesar Viljem tisti, ki je dal znamenje za aplavz. Malo pred izbruhom svetovne vojne je bila Pavlova v Španiji, kjer se je tako prikupila gledalcem, da ji je kralj vsak večer poslal šopek. Na Norveškem se je seznanila z Nansenom, ki ji ni imel dosti povedati, a ga je štela med svoje prijatelje. Po vojni je Pavlova ostavila Rusijo in kupila v Hampsteadu pri Londonu posestvo, kjer je gojila cvetlice in labode. Anglija ji je bila druga domovina — vendar se je zaradi svoje plesne šole nastanila v Haagu, odkoder je podvzemala turneje po svetu.

Njen element je bil stari, klasični ples, ki ga je poživljala s svojo duševnostjo. Brez dogme je krčila pot svoji čisti umetnosti in o sebi je rekla: »Kadar bom s seboj zadovoljna, vedite, da ne bom imela več moči. Božanstvena nezadovoljnost je tisto, kar peha umetnika nenehoma naprej.«

Za največjo srečo svoje umetnosti je smatrala dejstvo, da je vzdrževala velike tradicije ruskega baleta. Ruska šola pa je

bila po njenem tolmačenju sinteza francoske gracičnosti, italijanske tehnike in ruskega ljudskega temperamenta.

Najlepši ples Pavlove je bil »Umirajoči labod«. Nastal je takrat, ko je bil baletni učitelj Pavlove Petipras že blizu devetdesetih let. V tistem času je ustvaril Fokin figuro za »Umirajočega laboda«. Pavlova pa je kreirala vlogo. Saint Saens je hotel zadušiti plesalko od navdušenja, ki je pri pomogla njegovi skladbi do tako ogromnega uspeha.

Tragičen je bil konec velike umetnice. V soboto, 17. januarja se je pripeljala iz Francije, kjer se je bila zaradi neke železniške nesreče prehladila na potu. Vračala se je s turnee, ki je bila napovedana kot njena poslovilna plesna turneja po svetu. V hotelu, kjer je ložirala s svojim zborom, je pregledala nove kostume in rekla:

»Saj ne bo nič iz tega. Škoda denarja! Mar bi ga razdelili med reveže.«

Ko je legla, ni nihče mislil, da je konec tako blizu. Zdravniki, ki so jih bili poklicani k njeni postelji, so storili vse, da bi ji rešili življenje, a vse prizadevanje je bilo brezuspešno. V četrtek, 22. januarja so jo skušali rešiti pljučnice s punktacijo. Tudi injekcija po Pasteurjevem postopku je bila zaman. Zadnje ure so bile polne tragike. Pavlova je krilila z rokami po zraku in posnemala kretnje svojega »Umirajočega laboda«. Nato je zaspala — za vedno.

Če pomenijo lepota, bogastvo in slava vrhunec človeškega življenja, je treba priznati, da je bila Pavlova deležna najlepših darov, ki si jih more umetnik želeči. Bila je tudi srečno omožena, a šele l. 1924 je priznala, da je poročena že 17 let. Poleg plesa je bila doma še v drugi stroki umetnosti — v kiparstvu.

Znanstvene drobtine

Repati otroci

V Knoxvilleu se je rodil nedavno otrok s skoro 20 cm dolgim repkom. Doslej je znano komaj kakih pet in dvajset takih primerov. Vse te reparable pa je prekosil danes dvanajstletni deček iz Indokine; njegov repek (namreč čezmerno podaljšanje hrustančastega podaljška hrbtnice tkz. trtice) je dosegel nič manj kakor 23 cm. Ti izrastki so podaljški trtice in se vidijo včasih tik po porodu ter nimajo nobenih vretenc.

Poskusi z jecljavci

Mnogi vzgojitelji so smatrali jecljanje za znak duševne bolezni in so trdili, da se jecljavi otroci le počasi in težko vzgojijo. Poskusi dr. Elizabete M. Mc Dowell na univerzi Columbia pa so dognali, da jecljavi otroci kar nič ne zaostajajo za drugimi v napredku. Ta ameriška zdravnica je napravila svoje poskuse na 7138 otrocih in je dognala, da imajo jecljavi otroci prav iste zmožnosti kakor normalni učenci; da imajo enako bogato besedišče in da so jecljavci telesno celo bolj razviti. Dognala je, da more jecljav otrok izgoriti — čeprav jeclja — v teku treh minut prav toliko besed, kakor normalen otrok.

Umeten zor

Sadove, zelenjad in tudi cvetlice prisi- limo k hitrejšemu zoru, če uporabljamo med rastjo etilov plin. En kubični meter tega plina v prostoru 5000 kubičnih metrov prisili pomaranče in limone hitro v zor. Sad je v barvi in okusu tako odličen, kakor postane v naravi šele po poteku več tednov. Limone, ki se oberejo še zelene z

drevja in jih podvržemo umetnemu zorenju, so v vseh ozirih popolnoma enake drugim limonom, ki so izzorele na drevju. Tudi drugi sadovi n. pr. melone, paradižniki in zelena se lahko poženejo umetno v zor. Krompir, ki so ga silili z etilom, je dozorel dva meseca pred običajnim časom. Vrtnarski umetniki delajo sedaj poskuse z rastlinskimi gomolji, da bi pognali tako cvetlice pred časom v cvet.

○ ○ ○

Koloroskop

Človeško oko ni za vse barve enako občutljivo, vrh tega pa je dovzetnost za barve, kakor posluh, čisto individualna. Ne glede na barvno slepoto se lahko primeri, da se dve osebi ne moreta zediniti glede skladnosti dveh barv. Zaradi tega lahko nastanejo zlasti v trgovskem svetu neso- glasja in prepiri, ki često vodijo do sodnijskih procesov. Da se preprečijo slične ne- šečnosti in da se na drugi strani ustvari aparat za točno analizo barv, so sedaj konstruirali tako zvan koloroskop, pripravo, ki s pomočjo svetlobnoelektrične celice točno presoja barve glede na njih svetlost in ton.

V koloroskopu sta dve svetlobnoelektrični celici, ki izpreminjata svetlobo v odgovarjajoč električni tok, ki se točno ravna po barvah in njih svetlosti. V celicah vzbu- jeni električni toki se ojačijo in v nasprotni smeri dovajajo galvanometru, ki pokaže odklon na eno ali drugo stran. Ako sta dve barvi, ki istočasno vplivata na celici, enaki, potem ostane kazalec galvanometra na ničli. Pri najmanjši razliki, ki je oko ne more zaznati, pa se kazalec odkloni in velikost odklona neposredno pokaže velikost raznobarnosti.

K sliki na ovitku

Numa ml. s svojo hollywoodsko gospodinjjo. Leviču je določeno, da bo služil s svojimi nastopi v filmu milijone kakor njegov oče

Karikatura

Nova francoska vlada

Finančni minister Flandin

Ministrski predsednik Laval

Sovjetska karikatura poljskega parlamenta
(»Izvestija«)

Popravi: V zadnji številki čitaj na str. 130, vrsta 3: nad mestom ne nad nebom. Na str. 132 čitaj pod sliko kože in ne kože. Pod sliko na str. 140 pa čitaj prof. Sukenik,

Francoska karikatura o prizadevanju Italije, da spravi Rusijo k ženevskim pogajanjem (L' Oeuvre)

»Nemčija v Društvu narodov«
(Poljska karikatura)

Mizica, pogrni se!

Tedenski jedilni list

Ponedeljek, obed: Lečna juha, cvetača z maslom in drobtinami, palačinke. Večerja: Jetrni rižot, za otroke isto.

Torek, obed: Obarna juha in ajdovi žganci, kompot (jabolka in oranže). — Večerja: meseni cmoki v omaki in krompirjev piré, za otroke piré z omako.

Sreda, obed: Pljučna juha, goveji zrezki in pražen krompir, češpljev kompot. Večerja: Pljučka v omaki in kruhovi cmoki, za otroke: cmoki z omako.

Četrtek, (debeli četrtek), obed: Šara juha, svinjska noga s hrenom, flancati. Večerja: Golaš iz svinjine in ajdova polenta, za otroke: polenta z mlekom.

Petek, obed: Grahova juha, špinačni štrukelj, kompot. Večerja: Polenovka s kislim zeljem, za otroke: mlečni riž.

Sobota, obed: Na goveji juhi zdrobovi zmkoki, z mesom dušene rumene kolerabe in pražen krompir. Večerja: vami s parmezanom in krompirjev piré, za otroke isto.

Nedelja (pustna), obed: Ragu juha, preslaninjena telečja pečenka, pražen krompir, mešana solata, pustni krofi. Večerja: pikantna mesena solata, krofi, čaj. Za otroke: čokolada in krofi.

RECEPTI K JEDILNEMU LISTU

(Količina za 4–5 oseb.)

Lečna juha. 30 dkg leče skuham in pre tlačim. Pripravim prežganje iz ene žlice masti, ene žlice moke in pol žlice drobno zrezane čebule in petršilja. V to dam pre tlačeno lečo in zalijem s kostno juho ali krompom, toliko, kolikor potrebujem juhe. Za okus dam žlico kisa, pol žlice paradižnikove konzerve in lovorov list. Kot vložek na juho dam ocvrt grah ali ocvrt kruh.

Jetrni rižot. 10 dkg prašičjih jater in kosček kuhane prašičje glave zmlejem. V kozico dam 1 in pol žlice masti, drobno sesekljane čebule in petršilja. Ko čebula nekoliko porumeni, dam notri zmleta jatra in meso ter dušim pokrito četrte ure. Nato pa dam zraven riž (tri pesti na osobo) in zalijem z juho, v kateri sem kuhala prašičjo glavo, toliko da je riž pokrit. Osolim in pokrito dušim približno dobre pol ure, da je gotovo. Po potrebi meltem še zalijem.

Pljučna juha. 10 dkg telečjih pljuč prevrem v slanem kropu s petršiljem, zeleno, porom in korenjem. Nato pljuča ohladim in zrežem na tanke rezance. V kozici razbelim žlico masti in naredim prežganje iz ene žlice moke, pol žlice drobno zrezane čebule in petršilja. Ko je prežganje svetlo

rumeno, dam notri zrezana pljuča, jih nekoliko popražim, potem zalijem s kropom, v katerem sem kuhala pljuča. Zraven dam še tri olupljene, na kocke zrezane krompirje, lovorov list, poper in pol žlice paradižnikove konzerve. Pokrito pustim na zmernem ognju vreti, da se krompir zmečka. Po okusu se lahko tudi nekoliko okisa s kisom od vložnih kumaric.

Špinačni štrukelj. Iz 40 dkg moke, enega jajca, pol žlice masti in osoljene mlačne vode naredim testo in ga pustim pol ure počivati. Med tem prevrem dve perišči osnažene špinače in jo sesekljam. Posebej zavrem v slanem kropu tri pesti riža; ko vre četrte ure, ga odcedim. V kozici razbelim pol žlice masti in pol žlice prekajene slanine, zarumenim na tem eno žlico drobtin, dam notri špinačo, osolim, premešam in nekoliko časa dušim, da se špinača zgosti. Nato dam zraven še ocejeni riž, premešam in dam na hlad. Ko se ohladi, razvaljam testo, namažem z ohlajeno špinačo in rižem, zavijem tesno skupaj, položim v prtič, zavežem in skuham. Ko vre dobre pol ure, vzamem na desko, odstranim prtič in zrežem štrukelj na dva prsta široke rezine. Zložim jih na gorak krožnik in zabelim z maslom in drobtinami.

Pustni krofi. V lončeni posodi vmešam 6 rumenjakov, katerim po žlicah pridam 10 dkg presnega raztopljenega masla. Ko je dobro vmešano in spenjeno, raztopim v pol litru mleka 3 dkg kvasa in primešam k rumenjaku; k temu pridam še eno žlico sladkorne sipe. Pokrijem s prtičem, postavim na toplo in pustim da vzhaja. V gorki skledi imam pripravljene pol kilograma presejane bele moke, nekoliko osoljene. Ko kvas vzhaja, primešam k moki, naredim mehko testo in dobro stopam toliko časa, da je gladko in dela mehurčke. Nato postavim testo na toplo, da vzhaja. Ko začne dobro vzhajati, ga denem na gorko, z moko potreseno desko in razvaljam na rahlo za mezinec debelo. S krofovim obodcem izrežem krofe. Na vsak krof položim v sredo pol žličice marmelade in jo s praznim pokrijem in sicer tako, da gornjo stran poveznem na marmelado. Okrog roba pritisnem s prstom in z v moko pomočenim manjšim obodcem izrežem krofe. Te sedaj polagam na drugo, toplo, s prtičem pregrnjeno in pomokano desko in sicer tako, da je spodnja stran navzgor obrnjena. Pokrijem jih s toplim prtičem in pustim zopet vzhajati. Izrezke od testa na novo pregetem; če je teste pretrdo, dodam nekoliko mlačnega mleka, zopet razvaljam in naredim druge krofe. Krofi morajo počasi vzhajati, sicer imajo prevelike luknje. Ko so na gornji strani vzhajani, jih hitro

obrnem na drugo stran, pomažem z mlačnim maslom in pustim, da vzhajajo še na drugi strani. Medtem pripravim v prostorno kozico pol masla in pol masti, in sicer toliko, da bo v kozici do tri prste visoko, ko se raztopi. V vročo polagam vzhajane krofe tako, da začnem s tistimi, ki sem jih najprej izkročila in sicer tako, da je zgornja stran navzdol v mast obrnjena. Na enkrat jih vložim le toliko v kozico, da se ne tišče skupaj. Posodo pokrijem in spočetka nekoliko pozabljem. Ko pa so na spodnji strani lepo temno rumeni, jih z lopatico obrnem in nepokrite dalje cvrem, dokler so tudi na drugi strani temnorumeni. Z lopatico jih pobrem iz masti in jih polagam na rešeto, pregrnjeno s pivnim papirjem. S finim sladkorjem jih potrese in gorke serviram. Priljubljeni beli obroček na krofih postane, če niso krofi s premajhnim obodcem izrecani, pravilno vzhajani in končno če se jih ne skuša prehitro v masčobi med cvrenjem obrniti.

Pikantna mesena solata. Kuhano, ohlajeno goveje meso zrežem na lepe rezine in denem v skledo. Nato pretlačim dva trdo kuhana jajca, ju zmešam v skledici z oljem, kisom, poprom, soljo in žličico gorčice. S tem oblijem meso in ga pustim dve uri tako. Nato primešam še eno žlico kaper, eno na tanke rezine zrezano kisko kumarico, dve od kosti odločeni in zrezani slani sardeli, pol drobno zrezane čebule in nekoliko petršilja. Tako pripravljeno meso naložim v sredino krožnika, okrog pa dam še krompirjevo in cvetačno solato.

Polenovka s kislim zeljem. Polenovko prevrem v slanem kropu, da se meso odloči od kosti. Odcedim jo in osnažim vseh kosti in koščic ter zložim na gorak krožnik. Zabelim s presnim maslom in drobtinami. Zraven dam kisko zelje na mizo.

U—a.

AKO · ŠE · NE · VEŠ

V Nemčiji se vsakih štiri in dvajset sekund rodi po eno dete, medtem ko umre vsakih dva in štirideset sekund ena oseba. To pomeni, da se v Nemčiji vsak dan rodi tri tisoč šest sto ljudi, umre jih pa okoli dva tisoč.

Človeški lasje sestojijo iz šestih različnih plasti. Črni lasje so debelejši od plavih.

Ker pritiska teža človeškega telesa na gležnja v nogah, se nožni hrustanci tekom dneva skrčijo. Ljudje, ki morajo veliko te-

kati in stati, so zvečer za 1,5 do 3 cm manjši kakor zjutraj, ko vstanejo.

Največ pritlikavih ljudi živi na Madžarskem. Nikjer po Evropi jih ni toliko kakor tam.

Največja ležišča železa so v Kurski guberniji, med Moskvo in Azovskim morjem v Rusiji.

Največja cerkev na svetu je cerkev sv. Petra v Rimu, kjer ima 54.000 ljudi prostor. Milanska stolnica ima prostora za kakih 37.000 ljudi in cerkev sv. Pavla v Rimu za 32.000 ljudi. Stolnica v Kölnu ob Reni ima prostora za 30.000 obiskovalcev, cerkev sv. Pavla v Londonu in cerkev sv. Petronija v Bologni za 25.000.

Človeško oko se razvija do petnajstega leta; tedaj je na višku svojega razvoja in potem začne počasi in stalno pešati. To delstvo omogoča vsakemu očesnemu zdravniku, da lahko s precejšno zanesljivostjo ugotovi pacientovo starost.

Pozor na letalo!

Besneči promet v okolici aerodromov zahteva svarilne napise, kakor kaže slika iz Glendala v Kaliforniji

Urejuje Ivan Podržaj. — Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar, — Za »Narodne tiskarne« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. —
Vai x Ljubljani

žini potrebno oporo in medsebojno pomoč. Zene morajo ostati močne in optimistične ter nenehoma misliti, da družina ne sme razpasti. Obenem morajo spoznati, da mora tudi družina odšteti času svoj davek, da se mora prilagoditi novim življenjskim pogojem, da bo lahko vršila v spremenjeni obliki svojo prastaro in predvidoma večno kulturno poslanstvo. G.s.n.

Zadnje besede slovityh žen

Besede, ki so jih izrekli veliki ljudje tik pred smrtjo, so postale nesmrtna. Seveda ne smemo verjeti, da je vse to, kar se kolportira po svetu o zadnjih trenutkih velikih duhov, čista resnica. Mnogo je legendarnega. Vendar so stavki, ki veljajo za avtentične in med nje spadajo tudi naslednji izreki žensk:

Kleopatra je umrla iz besedami: »Ne, ne bodo me vpregli pred voz zmagec.

Jeanne d'Arc je dejala na grmadi: »Vsi moji glasovi so bili od Boga. Vse, kar sem storila, sem storila na božji ukaz; ne, moji glasovi me niso varali!«

Margareta Škotska je izjavila: »Fej življenju, ne govorite mi več o njem!«

Ana Boleyn, žena angleškega kralja Henrika VIII., je dejala pred justifikacijo: »Slišala sem, da se krvnik razume na svoj posel, jaz imam zelo droben vrat.«

Marija Stuart je rekla svojim dvorjancam: Ne jokajte, skrbela sem za vašo prihodnost. Povejte mojim prijateljem, da umiram kot dobra katoličanka.«

Marija Tudor, kraljica Anglije, je umrla od bolečine nad izgubo Calaisa. Njene zadnje besede so bile: Če bi odprli moje srce, bi našli v njem zapisano ime Calaisa.

O angleški kraljici Elizabeti gre govorica, da je rekla na smrtni postelji: »Vsa moja imenja za trenutek življenja!«

Srčni krči kraljice Luize Pruske so ji stisnili iz grla besede: »Gospod Jezus, samo hitro!«

Zadnje besede madame de Stael so bile: »Ljubila sem Boga, očeta in svobodo.«

Med žrtvami francoske revolucije, ki so umrle pod giljotino, je rekla madame Roland: »O svoboda, kaj vse se dogaja v tvojem imenu!«

UGANKE IN ZANKE

Črkovnica

1			π	
2			π	
3			π	
4			π	
5			π	
6			π	
7			π	
8			π	
9			π	
10			π	

1. sadjarska potrebščina, 2. potrebuje hribolazec, 3. pokrivalo, 4. slikarska potrebščina, 5. del ženske obleke, 6. gotovina, 7. del puške, 8. klej, 9. del jajca, 10. ozek meč.

Številnica

13, 5, 4, 9—1, 10, 12, 4, 8—5, 13, 7, 11, 2, 12, 4—9, 7, 8, 11, 4—3, 13, 4, 6, 10. (Narodni pregovor.

KLJUC

1, 2, 3, 4, = račun; 5, 6, 7, 8 = ogromna žival; 9, 10, 11 = leseno orožje; 10, 12 = vas pri Ljubljani; 13 = soglasnik.

REŠITEV UGANK v št. 3

»Krog«: Za vsako rano čas prinese leka, a vsako rano tudi čas useka! (A. Medved).

»Magična križaljka«: Vod.: 3. Ida; 5. ura; 6. lek; 9. Una; 10. sok; 13. Ivo; 15. dež; 16. Aca. Navp.: 1. Oda; 2. ara; 4. pes; 7. ena; 8. mol; 11. Eva; 12. ded; 14. Ica. a = Donava, b = načelo; c = Valona. I—VIII: Drenovec.

»Črkovnica«: 1. La; 2. Ojstrica; 3. rudokop; 4. dobiček; 5. prilika; 6. kraljevič; 7. tramvaj; 8. karavana; 9. da. Diagonala: Ljubljana.

»Konjiček«: Žalosti se znebi, preden dan ugane, al' spomin ohrani na trenutke jasne. S(imon) J(enko): Vodilo II.

Nalog ni rešil nihče pravilno.

REŠITEV UGANK v št. 4

»Posetnica«: Rana ura, zlata ura.

»Magičen lik«: 1. matematik; 2. mehanik; 3. major; 4. kanonik; 5. satiričen.

Pravilno sta rešila in bila izžrebana za nagrado: Ruža Polič, Ptuj in Ladislava Nemec, Bilje.

Tudi topot razpisujemo eno nagrado v obliki slovenske knjige. Rešitve je treba poslati najkasneje do 14. t. m.

HUMOR V SLIKAH

»Krasna slika! Človek kar čuti jutranje razpoloženje. Kako je imenovana?«
»Solčni zahod.«

VPRAŠANJE

»Kako pravimo enostaničnim bitjem?«
»Kaznjenci gospod učitelj.«

»Če me zvečer ni doma, ne spregovori žena tri dni besedice z menoj.«
»Kolkokrat greš zvečer zdoma?«
»Vsak tretji dan!«

Moderni tempo

»Tako j ustavite! — Zdi se mi, da smo že na dva nadstropja previsoko.«

Nova služkinja

»Še to vam povem — da ne smete v moji odsotnosti rabiti moje obleke!«

»Čujte mladi gospod, ali bi se ne mogli nekoliko umakniti? Moja žena bi rada videla, kako bo njen zet podlegel knock out!«

»Pokrite se vendar z mojim klobukom, da se ne boste preveč prehladili.«